

PER ASPERA AD ASTRA

**Konference na téma Galerijní pedagogika
a cíle výtvarné výchovy v RVP**

Sborník příspěvků

14. září 2015

Galerie umění Karlovy Vary

MINISTERSTVO
KULTURY

Obsah

Úvodem – Překážky a hvězdy

Lenka Tóthová5

Edukační centrum Galerie hlavního města Prahy – nové možnosti, vize a priority v kontextu vzdělávacích aktivit GHMP

Lucie Haškovcová10

Matematiko, jsi to Ty?

Karin Militká15

Užitečné aktualizace starého umění

Marek Šobáň22

Vasarelyho tvarohraní v Muzeu umění Olomouc

Michaela Johnová Čapková27

Pedagog v procesu mediace umění (příklady profesní přípravy)

Alice Stuchlíková 34

Vzdělávací obsah výtvarné výchovy a muzejní edukace

Markéta Pastorová 44

Proč je výtvarná výchova dnes v defenzivě

Jaroslav Vančát51

Obrazová příloha – fotografie z konference 54

Úvodem Překážky a hvězdy

Lenka Tóthová

Iniciátorem a ideovým tvůrcem konference Per aspera ad astra, které se aktivně zúčastnila čtyřicítka pedagogů z karlovarského regionu a edukátorů z celé České republiky, byl Jan Samec, ředitel naší galerie. Akce se uskutečnila v krásně zrekonstruovaných prostorách Interaktivní galerie Becherova vila, které se staly ideálním místem pro propojení konferenční odborné části a praktického tvůrčího workshopu inspirovaného výstavou Jaroslava Vančáta. Obsáhlý program měl velice rychlý spád, ale chtěli jsme maximálně využít jednodenní časovou dotaci k seznámení s pohledem sedmi odborníků praktiků i teoretiků na danou problematiku (obohacenou o ukázkou možné tvůrčí činnosti). Podle ohlasu zúčastněných byl tento cíl naplněn.

Poněkud vzletný název konference, jejíž náplň jsem programově koncipovala, mi od začátku připadal příliš pompézní. Čím víc ale o tom přemýšlím, tak musím uznat, že ho pan ředitel vybral docela výstižně. Olga Kubelková, předsedkyně Komory edukačních pracovníků Rady galerií České republiky, se na mě a kolegyni Marcelu Štýbrovou z plzeňské galerie již několikrát v rámci diskuse obrátila jako na stařešinu našeho oboru. Bohužel je to tak, mezi našimi mladými následovníky (vesměs následovnicemi) jsme skutečně služebně i jinak nejstarší. A pamatujeme i překážky i dlouhou cestu i hvězdy...

Nastoupila jsem do galerie v roce 1990 a poměrně záhy jsem začala pracovat s dětmi v rámci systému Mládež a kultura. Nebylo to nic objeveného, už v 80. letech se této bohubilé a koncepční činnosti pro žáky 5. ročníků věnovali mí dávní kolegové. Program se odehrával ve stálé expozici českého umění 20. století a cílem bylo představit galerii a její bohaté sbírky dětem z celého karlovarského okresu. A fungovalo to dobře, jezdilo třeba i třicet tříd i ze vzdálených škol, i když to postupem času už ani nebylo povinné. Tehdy se moje místo jmenovalo pracovník pro kulturně výchovnou činnost.

Koncem devadesátých let jsme s kolegyní Boženou Vachudovou naskočily do již rozjetého vlaku projektu Nadace Open Society Fund Praha nazvaného Brána muzea otevřená. Projekt čerpající ze zahraničních zkušeností a fundovaně vedený Alexandrou Brabcovou byl velmi inspirativní a přínosný a stal se milníkem v prosazování edukačních aktivit v galeriích a muzeích. Jestli mě paměť neklame, první Bránu muzea otevřenou absolvovala ze státních galerií kromě nás pouze Marcela Štýbrová (ZČG Plzeň) a Yvona Ferencová (MG Brno), zbytek byli muzejníci. Byly to opravdu dřevní a krušné doby edukace, bylo nás málo, kolegové kurátoři a ředitelé se na nás dívali skrz prsty jako na ohrožovatele cenných sbírek, mezi které chceme vpustit rozjívené děti. A galerie, to je přece „chrám umění“. Ještě dnes si vybavuji nedůvěru a vnucování pocitu provinilosti, když jsme chtěly (podle tehdejšího vedení nezodpovědně a lehkově) zpřístupnit umění dětem nebo seniorům odpovídající formou. BMO byla tehdy velmi štědrým (byť jednorázovým) zdrojem finančních prostředků pro několik edukačních produktů, které od té doby prokazují svou životaschopnost (v naší galerii např. program Přistupte blíže anebo Nebojte se

moderního umění, dny otevřených dveří). Do projektu jsme se zapojily navzdory tehdejšímu nepřejíci vedení galerie velmi nadšeně a aktivně, motivací nám byly kvalitní programy zkušenějších kolegů z Brány. Poprvé (a zatím naposledy) v historii galerie jsme realizovaly grant pro edukační aktivity v řádu statisíců korun (v podstatě ve svém volném čase, protože tento úkol byl brán jako naše soukromá záležitost). Nicméně krásné pracovní listy pro základní i střední školy byly pomyslnými prvními hvězdičkami na nebi edukačního oboru v karlovarské galerii. V těchto letech se moje místo jmenovalo samostatný odborný pracovník, historik umění - edukátoři tehdy nebyli vůbec uvedeni v Jednotném katalogu prací, podle kterých se řídilo platové zařazení (tento handicap mimochodem trvá dosud).

Rok se sešel s rokem, pomalými trpělivými krůčky se pozice edukačních pracovníků zlepšovala, postupně jich přibývalo v jednotlivých regionálních galeriích, v těch velkých začala vznikat celá edukační oddělení i s ateliéry. V karlovarské galerii od roku 2002 (až doteď) úspěšně probíhá program Přistupte blíže aneb Nebojte se moderního umění, který roku 2004 získal akreditaci Ministerstva školství ČR a každoročně se ho účastní zhruba 700 dětí. V roce 2004 bylo také při galerii ustanoveno Centrum pro výchovu a vzdělávání v galerii, které získalo i následný grant nadace Open Society Fund, ale pro nedostatek mé časové i mozkové kapacity jeho činnost po několika uspořádaných akcích ustala. Roku 2004 se ředitelem karlovarské galerie stal Jan Samec a tím se zcela zásadně změnil přístup instituce k edukačním záležitostem. Od té doby jsou naše aktivity jednoznačně vítány, podporovány a rozšiřovány i mimo stálou expozici. Animační programy a zážitkové dílny jsou připravovány i k vybraným krátkodobým výstavám v hlavní budově galerie i v pobočce v Letohrádku Ostrov. Pravidelně se pořádají letní tvořivé zaměřené příměstské tábory Výtvarné léto v galerii (a je pořád vyprodáno). Aktivity se setkávají

s ohlasem veřejnosti, především pedagogické, rodičovské a také dětské. Jen málokterá profese má tak jasnou zpětnou vazbu. Nic vás profesně nepotěší a nemotivuje víc, než když do přečpaného autobusu přistoupí hlouček kluků s aktovkami a jeden z nich sám od sebe pozdraví a řekne, že se mu líbí váš program k výstavě, ostatní se s pochvalou přidají a myslí to upřímně... Nebo když vám rodiče při Dni otevřených dveří, jehož program se připravuje téměř půl roku, řeknou, že by taková akce měla být každý měsíc... Je to krásná práce, tvořivá, smysluplná, ale času je málo. Nebo - nás je málo.

Ale začínalo se blýskat na lepší časy. Velkou zásluhu na tom měla opět Alexandra Brabcová, která vedla několik následných projektů a seminářů prosazujících galerijní pedagogiku i na půdě Rady galerií České republiky (Nové metody práce s veřejností v galeriích – 2004, Rozvoj vzdělávacích činností v muzeích a galeriích – 2005). Roku 2004 bylo při Radě galerií České republiky odsouhlaseno založení Komory edukačních pracovníků (KEP), čímž se galerijní pedagogové téměř zrovnoprávnili s kurátory. V roce 2005 byli jmenováni první členové KEP, tuto pozici tehdy obsadily jen ty galerie, kde se edukaci věnovali. Komora (dnes samozřejmě kompletní) již deset let funguje velice efektivně a svižně (jak už to u edukátorů z podstaty bývá), schází se několikrát ročně v různých institucích, kde se vzájemně předávají zkušenosti a čerpají inspirace, pracuje na nejrůznějších koncepčních úkolech, zúčastňuje se i mezinárodních seminářů, kolokvií a dalších významných akcí.

Během prvního desetiletí nového století je pozice edukátora, byť různé nazývaná (já např. jsem už od roku 2007 figurovala jako vedoucí kurátor, edukační pracovník), už zastoupena téměř ve všech regionálních galeriích, někde mají edukační aktivity i svou kolonku v rozpočtech galerie, mnohde se budují nové dětské ateliéry. Karlovarská galerie tou dobou (konkrétně roku

2011) posílila o další pobočku Interaktivní galerii Becherova vila a také o další edukátorku disponující krásnými vybavenými ateliéry, které jsou hojně využívány, protože nová galerie se právě na edukaci zaměřuje. Rovněž v Letohrádku Ostrov se nově přijaté kurátorce-edukátorce podařilo vybudovat edukační prostory, kde se s dětmi intenzivně pracuje i mimo výstavní sezónu. Počet akcí výrazně vzrostl, návštěvnost edukačních programů již činí zhruba 50% veškeré návštěvnosti. A to je velmi pádný argument i tam, kde dosud byly tyto aktivity přehlíženy.

V posledních dvou třech letech se díky nesmírně výkonnému týmu Olgy Kubelkové aktivity Komory edukačních pracovníků RG ČR zaměřily i na vyšší patra - legislativu. Spolupracovalo se na koncepci muzejnictví v ČR, připravovaly se projekty standardizace práce se sbírkami a sociálního dialogu v kultuře. Svou činnost úspěšně rozvíjejí na galerijní pedagogiku speciálně zaměřené vysokoškolské vzdělávací obory. A možná se konečně po letech podaří zařadit profesi edukátora do katalogů prací, zvýšit mu tím reputaci, přesunout ho do vysokoškolsky odměňovaných pozic a třeba také zvednout leckdy podhodnocené platové ohodnocení... Pokud se ještě na závěr vrátím na náš karlovarský píseček, nemůžu nesdělřit pozitivní informaci, že už i pro hlavní budovu galerie jsme si nechali zpracovat projekt přestavby klubovny na edukační prostor. Ne, že by se mi na polštářcích přímo mezi obrazy nelíbilo, vlastně to mám nejradši, protože

kontakt je tak opravdu nejintenzivnější. Ale moje pamětnická kolena už turecké sedy a vstávání z nich nějak začínají bojkotovat. Pevně věřím, že se prostoru s omyvatelnou podlahou a nábytkem, kam se pohodlně vejde celá třída, dočkám. Hlavní budova karlovarské galerie by si takový prostor zasloužila, a myslím, že to by byly opravdové hvězdy, ke kterým jsme v oblasti galerijní pedagogiky za 25 let mého působení v tomto oboru a v této krásné galerii došli. Tedy hvězdy materiálního charakteru, protože hvězdy týkající se profesionalizace a kvality oboru obecně už jasně svítí nad všemi galeriemi... A to i zásluhou vynikajících odborníků vystupujících na naší konferenci, ale i mnoha dalších nejméně známých kolegů, letitých a osvědčených externích spolupracovníků a také spřízněných a zapálených pedagogů, bez jejichž zájmu by náš obor nemohl existovat a vyvíjet se. Setkávání a spolupráce s nimi si velice vážím a jsem ráda, že někteří z nich se při obecném nedostatku času zúčastnili i této konferenci, což svědčí o důležitosti výchovy uměním, o významu zprostředkování umění veřejnosti a o smysluplnosti našeho snažení.

Mgr. Lenka Tóthová
organizátorka konference, edukátorka
Galerie umění Karlovy Vary
tothova@galeriekvary.cz

Edukační centrum Galerie hlavního města Prahy – nové možnosti, vize a priority v kontextu vzdělávacích aktivit GHMP

Lucie Haškovcová

Cílem příspěvku je představit nové edukační centrum Galerie hl. m. Prahy a jeho nové možnosti, vize, priority a plány – a to v kontextu již fungujících edukačních aktivit pro školy v této instituci. Hlavním důvodem výběru tohoto tématu je fakt, že prostor je jedním z nejdůležitějších faktorů ovlivňujících realizaci edukačních aktivit (kromě personálních, finančních, časových a dalších podmínek – včetně obsahu a zaměření výstav a expozic). Odpovídající prostor a zázemí ovlivňuje mj. kvalitu akcí i intenzitu jejich konání (kapacita). Téma se tedy týká většinou všech galerijních pedagogů v dalších institucích. Navíc je zajímavé a důležité i proto, že založení nového edukačního centra je velký pozitivní krok v rámci činnosti GHMP a rozvoje edukačních aktivit.

Galerie hl. m. Prahy byla založena v roce 1963, zřizovatelem je Magistrát hl. m. Prahy. Tato instituce má výstavní prostory v osmi objektech. Hlavními činnostmi je shromažďovat, odborně ochraňovat, vědecky zpracovávat a spravovat české umění 19., 20. a 21. století. Cílem je budovat sbírkový fond českého umění 19., 20. a 21. století a odborně jej představovat veřejnosti. Galerie má sbírky kresby, malby, grafiky, fotografie (cca 14 500 artefaktů). GHMP spravuje i sbírku veřejné plastiky (přes 400 artefaktů – z toho přes 200 instalovaných ve veřejném prostoru), Slovanskou epopej Alfonse Muchy a téměř veškerou tvorbu i pozůstalost Františka Bílka. GHMP koncipuje a realizuje krátkodobé výstavy i dlouhodobé expozice orientované především na moderní a současné české i světové umění. Důležitou činností je i organizace a realizace mnoha typů pestrých doprovodných akcí a edukačních aktivit pro školy a veřejnost včetně seniorů a znevýhodněných. Prioritou je spolupráce se všemi typy pražských a mimopražských škol.

Přibližně 10 let fungují intenzivně a systematicky edukační aktivity GHMP v takové podobě a stylu jako v dnešní době – s tím, že zájem škol a veřejnosti neustále graduje. S rostoucím zájmem se zvyšuje i počet realizovaných aktivit. S nabývajícími zkušenostmi a se zlepšujícími se podmínkami se snažíme neustále zvyšovat především i kvalitu akcí. Rostoucí poptávku se tedy snaží kopírovat i naše nabídka, abychom maximálně uspokojili školy i veřejnost. Důkazem zlepšujících se podmínek je i několik velkých změn v rámci edukace v GHMP. Nástupem nového vedení GHMP před několika lety byly edukační a lektorské aktivity osamostatněny a odděleny z oddělení PR a marketingu do samostatného, nově založeného oddělení – „Oddělení programů pro veřejnost“, což byl velmi osvědčený a pozitivní krok pro rozvoj vzdělávacích aktivit v GHMP. Počet lektorů na plný úvazek byl navýšen na tři osoby (přibližně 7 let byly totiž edukační aktivity realizovány v počtu pouze 1 lektor na plný úvazek + 4–5 externích lektorů). Postupem času se rozrostl i tým externích lektorů na 10 externích lektorů (s nejrozličnějšími specializacemi – např. jazyky /AJ, NJ, FJ/, speciální pedagogika – znevýhodnění, senioři, veřejná plastika atd.). Nové vedení GHMP také iniciovalo vznik nového edukačního centra v Colloredo-Mansfeldském

paláci, protože dosavadní prostory (ateliér v Domě U Zlatého prstenu) přestaly především z kapacitních důvodů vyhovovat.

Výtvarný ateliér v Domě U Zlatého prstenu je využíván pro edukační aktivity více než 10 let. I přes otevření nového edukačního centra ho zatím využíváme paralelně i nadále – především pro aktivity k výstavám, které se konají v Domě U Zlatého prstenu a pro tradiční střední výtvarný kroužek. Jde o samostatný, dobře vybavený prostor (voda, elektřina, světlo). Je zde i skvělá dostupnost (lokalita v centru Prahy) a bezbariérový vstup. Příjemné a přínosné je i propojení s kavárnou, výborně se zde propagují loga sponzorů výtvarného materiálu. Samostatný dvůr umožňuje pracovat venku a realizovat techniky, kde je nutná práce na čerstvém vzduchu (např. spreje atd.). Přes dojem ideálního prostoru pro edukaci zde však je několik nedostatků. Je zde velmi malá prostorová kapacita, chybí prostor pro sklad výtvarného materiálu a pro projekce dataprojektorem. Výrazná a citelná je i absence samostatné nebo oddělené čítárny a studovny ateliéru. Všechny tyto nedostatky však vyřešilo založení a zprovoznění nového edukačního centra v Colloredo – Mansfeldském paláci (viz níže).

Kromě obou ateliérů (výtvarný ateliér v Domě U Zlatého prstenu a edukační centrum v Colloredo-Mansfeldském paláci) letos v galerii vznikl ještě jeden interaktivní prostor – „eko-ateliér“ v oranžerii Trojského zámku. Vznikl spontánně - jako nápad jak využít prázdný a ničím nezaplňovaný prostor. Jde o dočasný, sezónní, letní, kreativní prostor, který se bude využívat vždy v letní sezóně – v rámci otevírací doby Trojského zámku jako zázemí pro edukační aktivity. Zde se inspirujeme zahradou, zámekem i aktuální výstavou (letos výstavou Václava Ciglera). Už jsme ho využili i v rámci větších akcí – tzv. „Víkendu otevřených zahrad“, Trojského vinobraní atd. a především ho navštívila spousta škol. Návštěvníci mají možnost mj. tvořit z pestrých přírodních materiálů přímo ze zahrady, navrhovat architektonickou koncepci zahrady do přípravných schémat, tvořit 2D i 3D objekty z průhledných a vitrážových fólií inspirované díly V. Ciglera. Důležitá je i inspirace architekturou a sochařskou výzdobou zámku (např. motiv šternberské hvězdy, návrhy erbů, antické motivy atd.).

Jak již bylo zmíněno, jedním z nejvýznamnějších i nejpřínosnějších kroků a počínů v rámci edukace v GHMP bylo právě zprovoznění nového edukačního centra. Galerie hlavního města Prahy otevřela dne 1. června 2015 nové edukační centrum, které je umístěno v přízemí historického objektu Colloredo-Mansfeldského paláce. Otevření proběhlo záměrně na Mezinárodní den dětí, tedy jako symbolický dárek dětem a školám. Jeho využití je však určeno také pro rodiny, dospělé, seniory, znevýhodněné, další skupiny návštěvníků a individuální zájemce. Zprovoznění tohoto prostoru lze považovat za další krok postupné proměny Colloredo-Mansfeldského paláce v centrum GHMP. Cílem nového ateliéru je jeho využití pro kvalitní vzdělávací aktivity, které představí a zprostředkují obsahy výstav a sbírek. Tento prostor se tak stává otevřenou vstřícnou platformou pro interakci a aktivní komunikaci s uměním.

Zájem ze strany škol a dalších návštěvníků se potvrdil již během poměrně krátké doby provozu od jeho otevření. Oproti stávajícímu ateliéru GHMP (Dům U Zlatého Prstenu) nový prostor mnohem lépe vyhovuje velkému zájmu škol z celé ČR i rostoucí poptávce veřejnosti, a to mimo jiné z důvodů dostatečné kapacity a ideální dostupnosti v centru Prahy. Kromě již zavedených typů akcí umožňuje rozšiřovat vzdělávací program o nové formáty doprovodných aktivit pro širší okruh návštěvníků.

Nové edukační centrum je záměrně koncipováno tak, aby odpovídalo konkrétním potřebám a plnilo stěžejní funkce jemu určené. Autorem architektonického návrhu je umělec Tomáš Svoboda, který od počátku celou koncepci intenzivně konzultoval s interními lektorkami GHMP, aby výsledek maximálně vyhovoval provozu vzdělávacích aktivit. Základem je propojení dvou největších místností, kterými jsou hlavní ateliér (interaktivní zóna) a čítárna odborné literatury (relaxační „chill-out“ zóna). Vytvořila se tedy i oddychová zóna, ve které lze studovat časopisy o výtvarném umění, designu, architektuře a katalogy z výstav (včetně výstav GHMP). Vzniklo atraktivní a příjemné místo, které přímo vybízí k čerpání informací a inspirace k vlastní tvorbě.

Vizuální podoba ateliéru se bude přirozeně postupně vyvíjet, stěny se v průběhu času zaplní nejen tvorbou našich návštěvníků, ale i dalšími výtvarnými díly přímo od umělců. Inovace se projeví i ve zkvalitnění a zpestření edukačního programu. Akce zde zajišťují nejen kvalifikovaní interní a externí lektori s nejrůznějšími specializacemi, ale měli by být přizváni i samotní umělci v návaznosti na prezentace jejich tvorby v rámci výstav či jejich zastoupení ve sbírkách GHMP. Záměrem je rozvíjet nejrůznější mezioborové přesahy na základě spolupráce s odborníky a institucemi z ČR i ze zahraničí. Jednou z tendencí je také větší zapojení nových médií.

Důležitým podnětem ke spolupráci je i sousedství renomovaných uměleckých škol. Kooperace je plánovaná i s Muzeem hl. m. Prahy, které spravuje nedaleký Karlův most a mostecké věže, zatímco tamní sochy patří do souboru veřejné plastiky GHMP. V porovnání s minulým ateliérem je nový prostor zároveň reprezentativnější, proto je vhodný i k pořádání různých odborných setkání – například galerijních a výtvarných pedagogů. Centrum budou moci využívat také studenti středních a vysokých škol během plnění svých odborných praxí k testování modelových a pilotních výukových projektů. Nové prostory nabízí i vhodné možnosti k posílení programů pro seniory a znevýhodněné (handicapované, sociálně slabší, děti z dětských domovů, ústavů, organizací pro migranty atd.). Přístup do edukačního centra je částečně bezbariérový, takže s asistencí ho mohou využívat i vozíčkáři a rodiny s kočárky.

Program prvního dne provozu byl zahájen sérií workshopů pro školy, na které navázala výtvarná dílna pro rodiny s dětmi a širokou veřejnost. Úvodní zahajovací výtvarné dílny se inspirovaly zdejšími palácem (interpretace prostoru, dokreslování reprodukcí zdejších barokně-rokokových ornamentů a mramorového dekoru, tvorba společného velkého ornamentu, experimentální fotografická technika – kresba ustalovačem, vytvářející vizuální formu mramorových dekorů atd.). V ateliéru byla k dispozici i alba s fotodokumentací současných edukačních aktivit GHMP.

Vybudováním dalšího prostoru pro vzdělávání se Galerii hlavního města Prahy podařilo rozšířit podporu edukačních aktivit o další významné sponzory. Prostřednictvím materiálních darů tak v rámci edukace rozvíjíme koncept vícezdrojového financování, který chceme v budoucnu rozšířit o intenzivnější využívání grantů. Vybavení ateliéru umožní experimentovat s množstvím technik z různých oblastí výtvarného umění.

Prostor tedy postupně začíná proměňovat svou tvář a stává se novou inspirativní i kreativní výtvarnou laboratoří pro všechny věkové kategorie a skupiny návštěvníků, o kterou je už nyní velký zájem a kterou už stihlo navštívit a otestovat množství spokojených škol a nadšených návštěvníků.

Mgr. Lucie Haškovcová
vedoucí edukačního oddělení, lektorka
Galerie hlavního města Prahy
lucie.haskovcova@ghmp.cz

Matematiko, jsi to Ty?

Edukační program pro střední školy ve stálé expozici
Galerie Středočeského kraje v Kutné Hoře

Karin Militká

Úvod

Příspěvek představí edukační program pro střední školy *Matematiko, jsi to Ty?* jako příklad průřezového integrovaného bloku, jehož cílem je probudit a podpořit kreativní myšlení v oblasti výtvarného umění a matematiky. Pro uvedení do kontextu je v úvodních třech částech příspěvku krátce představena Galerie Středočeského kraje, p.o., její stálá expozice *Stavy mysli/ Za obrazem* a doprovodné a edukační programy Lektorského centra GASK. Čtvrtá část je věnována situační struktuře programu a návaznosti na Rámcové vzdělávací programy pro gymnázia. Ve struktuře jsou rovněž naznačeny operační přechody mezi vrstvami konceptového diagramu. Obrazová příloha v několika fotografiích přibližuje prostory GASK - Galerie Středočeského kraje a záznamy situací z edukačního programu *Matematiko, jsi to Ty?*

GASK – Galerie středočeského kraje v Kutné Hoře

Galerie Středočeského kraje vznikla jako instituce v roce 1963 pod názvem Středočeská galerie. V letech 1993 až 2009 pokračovala ve své sbírkotvorné a výstavní činnosti pod jménem České muzeum výtvarných umění (ČMVU) v Praze. V roce 1998 Ministerstvo kultury převzalo od Armády ČR objekt kutnohorské jezuitské koleje, který byl předán ČMVU jako nové sídlo. Po dlouholeté rekonstrukci jezuitské koleje a stěhování celé instituce byla v roce 2010 zahájena další etapa působení pod novým jménem GASK – Galerie Středočeského kraje.

Od svého založení v roce 1963 instituce spravuje postupně se rozrůstající sbírky moderního a současného umění, převážně českého. Nynější sídlo rozlehlé jezuitské koleje poskytuje možnosti bohatého a pestrého výstavního programu od prezentace sbírky ve dvou patrech stálé expozice nebo krátkodobých výstav prací na papíře v tzv. BLACKBOXU, přes výstavy mladých umělců v PROJECTROOMU nebo umělců s vazbou na region v CAFÉ FATAL, až po speciální grafický program – PŘESAHY GRAFIKY, site-specific projekty v EXPERIMENTÁLNÍM PROSTORU barokních lázní a sklepení, design ve WHITEBOXU nebo rozsáhlé monografické výstavy v tzv. GALERII II.

GASK svou činností navazuje na poslání Jezuitské koleje jako místa vzdělávání.

Stavy mysli / Za obrazem – stálá expozice GASK

Stálá expozice GASK prezentuje sbírku (nejen) českého umění 20. a 21. století ve zcela odlišném duchu než je tradiční chronologické řazení na sebe navazujících nebo proti sobě se vymezujících stylů a „-ismů“. Koncepte této odlišné prezentace je založena na jednotlivých okruzích,

kteřé odpovídají určitému citovému nebo myšlenkovému rozpoložení člověka - například úzkost, osamocení, duchovnost, paměť, kontemplace. Expozice prostřednictvím svého názvu „Stavy mysli“ nastiňuje poodkrývání „psychického zázemí“ vzniku díla v několika rovinách – v osobní rovině tvůrce a v rovině společenských a historických reálií. Divák sleduje vzájemnou konfrontaci děl, která mají společný uchopitelný rozměr vnitřního života člověka, a jeho cesta expozicí se stává cestou lidskou myslí napříč širokým spektrem jejích reflexí. Tímto přístupem stálá expozice „Stavy mysli/ Za obrazem“ povzbuzuje diváky k iniciativnějšímu přemýšlení nad obsahem vystavených děl. Druhá část názvu, „Za obrazem“, se snaží otevírat skrytý svět ležící za každým představeným exponátem ve smyslu umělcovy vnitřní představivosti.

Doprovodné a edukační programy lektorského centra GASK

Lektorské centrum GASK započalo svoji činnost rovněž v roce 2010. Programově navazujeme na podoby prezentace sbírky GASK ve stálé expozici a na krátkodobé výstavy, které připravuje kurátorské oddělení ve zmíněných osmi výstavních prostorech. Svou činností se snažíme podněcovat veřejnost, aby výtvarné umění vnímala jako přirozenou součást svého života a chápala galerijní a muzejní instituce jako otevřené místo. Během příprav doprovodných programů spolupracujeme s kurátorským oddělením a umělci na komentovaných kurátorských prohlídkách, přednáškách a výtvarných dílnách. Ve velkolepém projektu rekonstrukce Jezuitské koleje byly pro činnost Lektorského centra GASK vybudovány jedinečné prostory, které zahrnují výtvarný ateliér, dětský koutek a vizuální herny (viz obrazová příloha).

Jádrem činnosti Lektorského centra GASK jsou edukační programy pro školní skupiny, odpovědní výtvarné dílny pro děti GASK dětem a charitativní projekt *Umění spojení*.

V Lektorském centru připravujeme edukační programy pro mateřské, základní i střední školy s ohledem na Rámcové vzdělávací programy jednotlivých stupňů (RVP). Ve vzdělávacích oblastech se soustředíme na ty klíčové kompetence, které lze rozvíjet v pedagogických situacích galerijních programů a při užší spolupráci tak příležitostně způsobem podporujeme konkrétní školní vzdělávací programy.

Ve výtvarných dílnách pro děti GASK dětem přibližujeme autentickým zážitkem obsah a formu výtvarného díla. Děti se každý týden seznamují s originály českého umění ze sbírek GASK a vlastní tvorbou reagují na aktuální otázky a témata.

Projekt *Umění spojení* hledá (a nalézá) od listopadu 2012 cestu k místní komunitě, propojuje a zprostředkovává dialog mezi generacemi, lidmi zdravými i se zdravotním, sociálním či jiným znevýhodněním. V deseti dílčích výtvarných dílnách, které pro cílové skupiny zhruba dvanácti osob realizují oslovení umělci, vznikají společné umělecké artefakty putující v adventním čase do benefiční aukce. Finanční výtěžek je věnován místní organizaci pečující o některou ze sociálně či zdravotně znevýhodněných skupin.

Nabízíme také mezigenerační programy, komentované prohlídky s umělci a kurátory, kurzy kresby a malby pro studenty a dospělé, projekce dokumentárních filmů, jednodenní výtvarné dílny s umělci, prázdninové vícedenní výtvarné dílny pro děti *pARTy time* GASK a organizujeme muzejní noci.

Matematiko, jsi to ty?

Inspirací ke koncepci edukačního programu s matematickým námětem v galerii umění byla nejen osobnost a tvorba Zdenka Sýkory, ale také fakt, že oblast moderního a současného umění

a matematiky je obecně považovaná za území určené velice malému okruhu lidí. Ti, kteří z jakéhokoli důvodu zůstávají za hranicemi tohoto okruhu, téměř hrdě prohlašují „...matematika je pro mě španělská vesnice...“ nebo „...tomu modernímu umění já vůbec nerozumím...“. Dovolil by si někdo skoro vykřikovat, že neumí anglicky? Zřejmě ne. O matematice i výtvarném umění existuje řada klíše typu „A k čemu to je?“ nebo „Poradil bys nám, jaký obraz by se nám hodil do obývacího...k sedačky?“. Program jistě nemá ambice obrátit studenty trpící při hodinách matematiky v poznání, že není krásnější vědy, ale poodhalit netušené vazby mezi dvěma obory, na první pohled obory z opačného spektra lidské činnosti, které byly v historii opakovaně jeden pro druhého inspirativní.

Edukační program je od prvního okamžiku situován do stálé expozice GASK *Stavy mysli/ Za obrazem*. V úvodní motivační aktivitě, kterou bychom v konceptovém diagramu vřadili do tematické vrstvy, studenti technikou volných centrovaných asociací (clustering) společně vypracují „pohyblivou“ *myšlenkovou mapu* (viz obrazová příloha) na téma „matematika“ a „výtvarné umění“. Oba pojmy jsou pro studenty k dispozici od sebe v takové vzdálenosti, aby bylo kolem dostatek místa pro asociace studentů, a zároveň již v tomto okamžiku lze nalézt momenty, v nichž se některé asociace vztahují k oběma tématům – pocity, logika, řád, znaky, představivost, kompozice, tvary a další. Jako podpůrnou pomůcku mají studenti k dispozici pracovní list, v němž si mohou vytvořit svoji osobní myšlenkovou mapu technikou volných centrovaných asociací. Následně mohou přepsat na malé lístečky vybrané asociace ze své myšlenkové mapy.

Z tematické vrstvy se společnou reflexí myšlenkové mapy odrazíme k pojmu *stav mysli*. Tematickou vrstvu abstrahujeme do konceptové vrstvy, tedy vysvětlením pojmu *stav mysli* prostřednictvím vlastních zkušeností a zážitků s matematikou a/ nebo výtvarným uměním. V této fázi rozvíjíme kompetence v oboru výtvarného umění, základů společenských věd a matematiky.

Také expozice *Stavy mysli/Za obrazem* umožňuje v dané chvíli obohatit zkušenost studentů o nový rozměr.

Zmíněné pracovní listy dále slouží k uvědomění si vlastních stavů mysli v případě klíčových pojmů matematika a/ nebo výtvarné umění. Vzhledem k názvu programu se dále zaměříme pouze na téma matematiky. Studenti vstupují do expozice s úkolem nalézt „matematické“ stavy mysli¹. Do pracovních listů mají možnost zaznamenat případně i autora a název díla, který na konkrétního studenta působí „matematicky“. Po zhruba 20 minutách individuální práce se všichni sejdeme opět v úvodním prostoru expozice, abychom se podělili o postřehy a dojmy.² Po této části nastává prostor pro uvedení hlavních postav programu – Vladislava Mirvalda a především Zdeňka Sýkory. Studenti dostanou informativní texty a přesouváme se k dílu Linie č. 115 Zdeňka Sýkory. Formou krátké interaktivní komentované prohlídky jsou studenti seznámeni s vývojem Sýkorova díla a hlavními principy jeho vzniku. Pozornost je samozřejmě upnuta na struktury a liniové obrazy.

Diskuze nad Sýkorovým využitím matematiky ve výtvarné tvorbě, konkrétně kombinatoriky, ale i náhody, umožňuje úvodní abstrahování tematické vrstvy v tu konceptovou v opačném směru. Abstraktní pojmy aplikujeme v reálné situaci při výtvarné aktivitě ve Vizuálních hernách – studenti rozdělení ve skupinách vytvářejí na *otáčedlech* a *ježkoví* kompozici podle společně stanoveného systému, který nabízí konkrétní herní prvek.

1 Mezi nejčastějšími vybranými stavy mysli jsou: pokoj, strach, odvaha, smíření, rozum, radost, žal, rozvážnost, napětí, krutost, úcta.

2 Studenty v této situaci zaujmou obrazy od těchto autorů: František Gross, Václav Boštlík, Vladislav Mirvald, Dalibor Chatrný, Petr Kvíčala, Mikuláš Medek, Václav Tikal.

V závěru programu společně shrneme tvůrčí aktivitu a na základě nových zkušeností, které podporují tvořivé myšlení, doplníme nebo přeskupíme „pohyblivou“ myšlenkovou mapu.

Závěr

Závěrem programu i tohoto příspěvku je alespoň smíření výtvarného umění a matematiky nejen mezi sebou samotnými, ale i směrem k veřejnosti za hranicemi kruhu zmíněného v úvodu, v případě situace edukačního programu směrem ke studentům.

Literatura

- ATALAY, B. *Matematika a Mona Lisa – Umění a věda Leonarda da Vinci*. Vydavatel: Slovart, 2007. ISBN: 978-80-7209-919-1.
- DRURY, R. a kol. *Stavy mysli/Za obrazem*. Kutná Hora: GASK – Galerie Středočeského kraje, p.o. 2014. ISBN 978-80-7056-185-0.
- EKELAND, I. *Kočka v Zemi čísel*. Vydavatel: Kant, 2013. ISBN 879-80-7437-111-04.
- JEŘÁBEK, J., KRČKOVÁ, St., HUČÍNOVÁ, L. a kol. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. ISBN 978-80-87000-11-3.
- PAENZA, A. *Matematiko, jsi to ty? – Čísla, osobnosti, problémy a zvláštnosti*. Vydavatel: Kniha Zlín, 2005. ISBN 978-80-87162-42-2.
- PAZDERNÍKOVÁ, P. *Tvůrčí psaní a vědecká práce. Využití tvůrčích technik při přípravě, psaní a prezentaci odborného textu*. Brno: Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav české literatury a knihovnictví, 2009. Vedoucí dizertační práce PhDr. Zbyněk Fišer, Ph.D.
- SLAVÍK, J., WAWROSZ, P. *Umění zážitku, zážitek umění. Teorie a praxe artefietiky*. 2. díl. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 978-80-7290-499-0.

SLAVÍK, J., DYTRTOVÁ, K., FULKOVÁ, M. Konceptová analýza tvořivých úloh jako nástroj učitelské reflexe. *Pedagogika*, 2010, 60, č. 3–4, s. 223–241. ISSN 3330-3815.

SLAVÍK, J., LUKAVSKÝ, J., DYTRTOVÁ, K., HAJDUŠKOVÁ, L. Konceptová analýza v učitelské reflexi tvořivé expresivní výuky. In SIKOROVÁ, Z., MALČÍK, M., PAVLICA, P. Český pedagogický výzkum v mezinárodním kontextu. Sborník příspěvků XVIII. ročníku celostátní konference ČAPV. Ostrava 9.–11. září 2009, s. 485–494. ISBN 978-80-7368-769-4.

STROGATZ, S. *Radost z X – průvodce matematikou od jedné do nekonečna*. Vydavatel: Dokořán, 2014. ISBN 978-80-7363-592-3.

ŠINDELÁŘOVÁ, R. Tvůrčí psaní 33 – clustering. *Webmagazín Rozhledna*. [online]. 1. 9. 2009 [cit. 2013-01-03]. Dostupné z: <<http://www.webmagazin.cz/index.php?type=all&id=10543>>.

ŽÁK, P. *Kreativita a její rozvoj*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2004.

Internetové zdroje:

Dostupné z: <<http://www.zdeneksykora.cz>>

Dostupné z: <<http://www.webmagazin.cz/index.php?type=all&id=10543>>

Mgr. Karin Militká
vedoucí lektorského oddělení, lektorka
Galerie Středočeského kraje v Kutné Hoře
militka@gask.cz

Užitečné aktualizace starého umění

Marek Šobáň

Příspěvek přináší zamyšlení nad smyslem a formami takzvaných užitečných aktualizací, které jsou využívány při zprostředkování starého umění současným dětským návštěvníkům během galerijní animace. V první části textu objasníme smysl užitečných aktualizací a uvedeme demonstrační příklad dobré praxe ze staršího animačního programu. Ve druhé části příspěvku se budeme už podrobněji věnovat užitečné aktualizaci během galerijní animace Krásné drama realizované na výstavě Křivákova Pieta I Restaurování 2005 / 2013–2015, která proběhla v Arcidiecézním muzeu Olomouc ve dnech 23. 4.–4. 10. 2015.

Proč vlastně užitečně aktualizovat?

Je dnes stále zřejmější, že „poznání umění nemůže být jediným cílem interpretace“ (Zálešák, 2007, s. 112). V souvislosti s enkulturací a individualizací žáků ve výuce je stále častěji vznášen požadavek, aby „umění netvořilo jediný hodnotový a významový horizont“ (tamtéž, s. 112). Zahrnout celou oblast vizuální kultury do výtvarného vzdělávání lze zdůvodnit tím, že „interakce s obrazy v současnosti daleko přesahuje rámec setkávání s uměním. Že jsou další oblasti, jejichž vliv na naše životy, na naše hodnotové žebříčky, ale koneckonců i vkusové preference, je stále výraznější. Ale také, že obrazové znaky získávají stále významnější místo v komunikaci, že mají stále výraznější vliv na jednotlivé životy, ale i na globální politický, ekonomický nebo kulturní vývoj“ (tamtéž, s. 112).

V semiotickém pojetí interpretace, kdy se výtvarné dílo stává komunikátem a důležitější než jeho tradiční hodnotová role je to, jakým způsobem a za jakých okolností se vlastně uskutečňuje komunikace mezi zúčastněnými aktéry, se „umění stává otevřeným polem možností nejen pro své tvůrce, ale také pro své diváky, kteří k němu mohou přistupovat s vlastní individuální zkušeností, s individuálním „pozadím“ zkušenosti s jinými obrazy, ale i neobrazovými znaky, jež jim umožní individuální, ale přesto sdělitelné interpretace“ (Zálešák, 2007, s. 141–142).

Otevřeným polem možností se stává v tomto pojetí výtvarné umění i pro muzejního pedagoga, jenž při přípravě programu volí možné vzdělávací obsahy. Výtvarná díla v expozici a zkušenosti s vnímáním dalších vizuálních znaků okolního světa, kterou vnáší do programu jeho účastníci, dodávají potřebné vzdělávací podněty pro jednotlivé části galerijní animace. A nemusíme tyto podněty hledat pouze v současném umění, funkčně nám poslouží i staré umění, v němž jsou ukryty mnohdy archetypální příběhy naší kultury. Formou užitečných aktualizací se snažíme historickou a uměleckým dílem fixovanou zkušenost našich předků představit současníkům. A to nejen pouze jako jakýsi poučný příběh z minulosti, ale jako událost, ve které se v ideálním případě mohou zrcadlit osobní příběhy účastníků.

Příkladem takového přístupu může být např. část animace věnované interpretaci Tizianova obrazu *Apollo a Marsyas*. Náročné eschatologické poselství obrazu (více Neumann J., 1999), kdy

Apollón – Kristus „vysvobozuje svým činem Marsya – člověka z vězení pozemského těla a je tedy cestou k pravdě“ (Zatloukal O., Zatloukal P., Brázda, 2009. s. 106), nám posloužilo k podnětným úvahám o smyslu utrpení, bolesti a oběti v dnešním světě. Zdánlivě odtažitě, kulturně náboženskými významy prosycené téma bylo pro záměr edukace přizpůsobeno k civilnějšímu podání. Děti byly postaveny před otázku, zda je dle jejich mínění někdy nutné se zapřít a s vědomím cíle překonat všemožné nástrahy života (např. handicap, nemoc, křivdu...apod.). Analogii s interpretací obrazu tak např. objevili nečekaně sportovci, kterým při tréninku „dře kůži“ trenér, to všechno samozřejmě s vidinou dobrého umístění na závodech. Podobně tak někdy musí překonat sám sebe při učení student, aby dosáhl co nejlepších studijních výsledků. Zapamatování hodná byla připomínka jedné žákyně, která v zobrazených útrapách jako cesty k naplnění objevila princip mateřské lásky. Dítě se vždy rodí v bolesti, která je v tomto případě jistě smysluplná a pro pokračování pozemského života důležitá. Víceméně všední témata dostala vstupem zmíněné dívky závažnější a hlubší charakter. Uvažování skupiny se v tomto okamžiku specifickým způsobem přiblížilo vyznění jednoho z publikovaných výkladů Tizianova díla. Nutno dodat, že současnému dětskému publiku srozumitelnému a tudíž i akceptovatelnému.

Uvedené výpovědi naznačují, že pro účastníky programu přestal být Tizianův obraz v jistém okamžiku anonymním a zaměnitelným dílem, ale stal se jejich osobním tématem. A přitom bez vstupu muzejního pedagoga, který dětem zmíněné obsahy pomohl nalézt, by možná malba zůstala nepovšimnuta. Obraz k bližšímu prozkoumání a zamyšlení děti v ničem nelákal, jejich jazykem řečeno „je tmavý, smutný, krutý... škaredý“. Muzejní pedagog tedy svým interpretačním pojetím aktualizoval jedno ze sdělitelných témat obrazu, udělal z něj osobní záležitost účastníků programu zasazenou do kontextu světa, ve kterém žijí.

Užitečné aktualizace Křivákovy Piety

Při galerijní animaci *Krásné drama* byla užitečná aktualizace realizována během výkladové části před samotnou Křivákovou Pietou, významným dílem tzv. krásného slohu. Motivačním prostředkem zmiňované aktivity se staly dvě reprodukce stažené z internetu. Do vyhledávače muzejní pedagog zadal pojem „Pietà 2015“. Mezi celou řadou snímků se objevil obrázek matky oplakávající umírajícího syna na nemocničním lůžku a dílo sochaře Maria Kotrby *Pietà*, které je součástí moderní křížové cesty instalované nedaleko Hospitalu v Kuksu. Každá z reprodukcí byla využita při edukaci odlišným způsobem.

Kotrbovo dílo nás inspirovalo především pro zadání praktického tvořivého úkolu v závěrečné části galerijní animace. Nosná se nám zdála stylizovaná forma současného ztvárnění tradičního námětu. Žáci a studenti byli pedagogem při skupinové práci vyzváni, aby vytvořili vlastní podobu Piety. V souvislosti s Kotrbovým dílem pedagog zdůraznil, že bude věci prospěšné, když se tvůrci oprostí od naturalisticky doslovné podoby pozdně gotické Křivákovy Piety a pokusí se pracovat spíše v moderněji vypadajících zjednodušených formách. Skrze vlastní tvorbu se tak účastníci programu mohli přesvědčit o tom, že je tradiční téma Piety reflektováno i současným uměním.

Kromě formálních prvků měla užitečná aktualizace také svou obsahovou stránku. Tou se stala skutečnost matky oplakávající svého syna. Reprodukce stažená z internetu nás uvedla do souvislostí, v nichž přestává mít tato událost pouze biblické rozměry (zcivilněla a tím i pro

sekulárně zaměřeného jedince zlidštěla), ale stává se zobrazením tragických stránek života, které mohou postihnout každého. Není účelem těchto aktualizací děti rozesmutnit, spíše je navést na myšlenku, že pokud už člověka taková a jiná tragédie postihne, nezůstává v ní sám. Je reflektována historickou zkušeností lidstva, za tímto účelem také zachycena v uměleckém díle a takto zpracována se stává pobídkou k tomu, aby se s ní postižený člověk co nejlépe vyrovnal. To může být jeden z důležitých smyslů užitečných aktualizací. Takové poznání je prospěšné zejména v dnešní době, kdy se stává společensky nevhodné o posledních věcech člověka veřejně hovořit a smrt a umírání bývá odsunuto mimo zrak šťastných konzumentů života. Navzdory tomuto trendu si myslíme, že je žádoucí při určitých vzdělávacích situacích také tato témata do komunikace s dětmi a mládeží přinášet, při zprostředkování umění se to přirozeně nabízí. Zmíněná traumata jsou přítomna v kolektivní paměti a individuálních osudech lidí a „je naším morálním imperativem věnovat jim pozornost a pracovat s nimi, neboť jejich ožívání a aktualizace probíhá běžně ve veřejných komunikačních prostředcích“ (Fulková, 2012 str. 20), dnes třeba v souvislosti s utonulými lidmi při uprchlickém exodu ve Středozemním moři.

Literatura:

- FULKOVÁ, Marie, HAJDUŠKOVÁ, Lucie, SEHNALÍKOVÁ, Vladimíra. *Galerijní a muzejní edukace 1: vlastní cestou k umění: vzdělávací programy Uměleckoprůmyslového musea v Praze a Galerie Rudolfinum v roce 2011*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7101-111-8.
- ZÁLEŠÁK, Jan. *Rámce interpretace (K interpretaci obrazů v odborných diskurzech a ve výtvarné výchově)* [online]. 2007 [cit. 2015-03-02]. Disertační práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.
- ZATLOUKAL, Ondřej, ed., ZATLOUKAL, Pavel, ed. a BRÁZDA, Radim, ed. *Luk & lyra: ze sbírek Arcidiecézního muzea Kroměříž: [Muzeum umění Olomouc – Muzeum moderního umění Olomouc 6.11.2008-1.2.2009]*. 1. vyd. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2008. 343 s. ISBN 978-80-87149-13-3.

Internetové zdroje:

- RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 126 s. [cit. 2015-03-02]. Dostupné z: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>.

Mgr. Marek Šobáň
vedoucí edukačního oddělení, lektor
Muzeum umění Olomouc
soban@olmuart.cz

Vasarelyho tvarohraní v Muzeu umění Olomouc

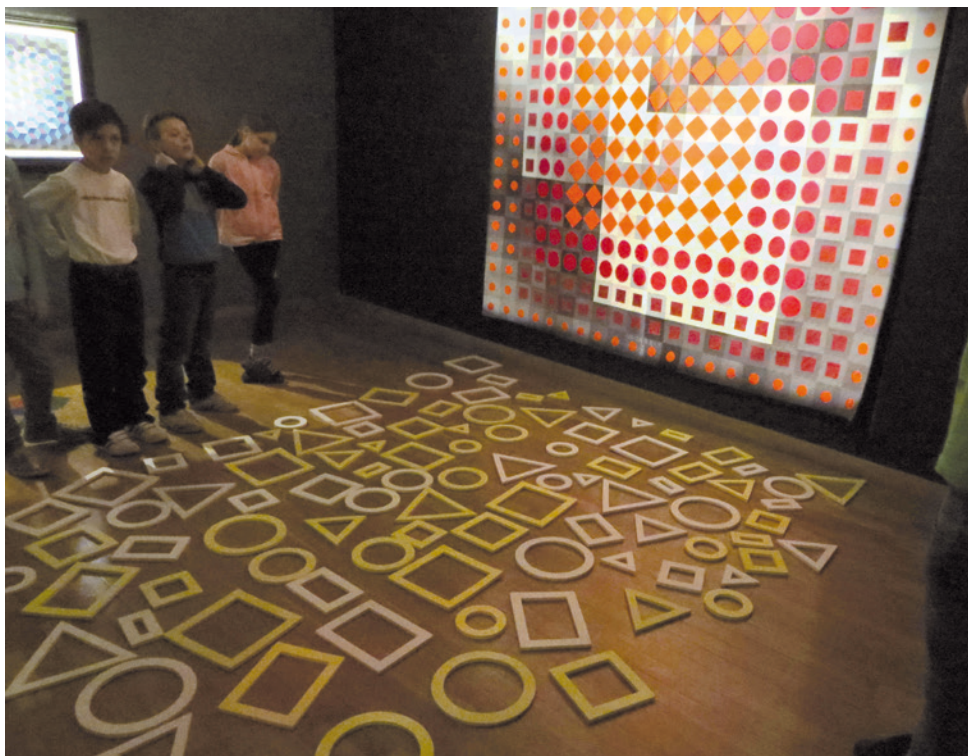
Michaela Johnová Čapková

Spolupráce muzeí a galerií se školami, to je velice aktuální téma, které v tomto příspěvku nahlédneme očima muzejního pedagoga. Příspěvek představí strukturu edukačního programu pro starší ročníky MŠ a I. stupeň ZŠ k výstavě Pohledy do sbírek/Victor Vasarely, konané 29. 1.–20. 9. 2015 v Muzeu umění Olomouc. Čtenář si prostřednictvím navrženého scénáře může udělat velmi živou představu o způsobu uvažování muzejního pedagoga a o tom, jak pracuje se vzdělávacím potenciálem vybrané výstavy.

Kulturní instituce obecně vnímáme jako svého druhu veřejnou službu s velkým vzdělávacím potenciálem a nemalým společenským i ekonomickým dopadem. Za posledních deset let byla v mnohých institucích založena edukační či lektorská oddělení, která mají za cíl rozvíjet výchovně vzdělávací činnost. Tento trend dokládá, že muzea a galerie si čím dál víc uvědomují svoji nezastupitelnou vzdělávací funkci. Dnes již většina muzeí a galerií připravuje programy pro publikum nejrozličnějšího věku a potřeb a snaží se nápaditými akcemi přivést děti i dospělé do výstavních prostor. K velmi efektivním a nejčastěji používaným formám muzejní edukace patří animační program - ten má svoji osobitou strukturu, která se odvíjí od potřeb a věku návštěvníků. Animační programy jsou řízené aktivity vytvářené nejčastěji pro školní skupiny a jejich vzdělávací obsah bývá velmi často modelovaný tak, aby navazoval na Rámcově vzdělávací programy (dále jen RVP) a Školní vzdělávací programy (dále jen ŠVP).

Muzeum umění Olomouc, stejně jako mnohé kulturní instituce u nás, prochází jistými změnami v přístupu k návštěvníkům a snaží se hledat cesty, jak udržet či zvýšit svoji návštěvnost, a přitom si zachovat vysokou kvalitu nabízených doprovodných programů. Samotné edukační oddělení zde vzniklo v roce 2000 příchodem odborného pracovníka, který měl za úkol rozvíjet vzdělávací činnost pro žáky, studenty a nejširší veřejnost. V průběhu let se edukační oddělení rozrostlo o další tři pracovníky a jeho činnost má v provozu muzea nezastupitelnou roli.

Práce muzejního pedagoga je velice specifická a z mého pohledu i zodpovědná, protože klade na člověka vysoké nároky v oblasti znalostí i dovedností. Jedna věc je profesní připravenost a zkušenosti, věcí druhou je správný výběr uměleckého díla nebo tématu, ze kterého program vychází. To vše musí být podpořeno velmi dobrými organizačními a komunikačními schopnostmi muzejního pedagoga a také schopností velice rychle odhadnout situaci a navázat dobrý kontakt se skupinou neznámých žáků či studentů. Právě vzájemná interakce s účastníky programu může vzbudit zájem o danou oblast a prohloubit zážitek z animačního programu. Dobře vystavěné muzejně pedagogické dílo a profesionální přístup jsou základem dlouhodobé spolupráce pedagogů a muzejních pedagogů, potažmo muzea a školy.

Ukázková struktura edukačního programu vychází z modelu, který navrhuje P. Šobáňová¹ a v praxi se dobře osvědčil. Didaktické kategorie potom vychází z klasifikace, zpracované J. Maňákem². Přehledně členěný bodový scénář může mít různé podoby, které se odvíjí od zkušeností a metody práce konkrétního muzejního pedagoga. V každé přípravě by měl být jasně patrný vzdělávací obsah, stanovený cíl a jednotlivé aktivity a metody, které vedou k jeho naplnění. Tato příprava slouží samotným muzejním pracovníkům a v mnoha případech se její náplň i několikrát změní, tak aby bylo dosaženo co největšího efektu. Ke změnám dochází často také po dohodě s konkrétním učitelem, který si vyžádá rozšířit některou část programu vzhledem k probíranému tématu ŠVP. V jednotlivých bodech scénáře muzejní pedagog specifikuje navazující aktivity, metody práce a organizační formy a použité didaktické prostředky. Didaktické poznámky a evaluace tvoří nedílnou součást reflexe programu. Jak je uvedeno výše, často se podoba programu vyvíjí a někdy je potřeba učinit změnu a najít vhodnou alternaci nefunkčních částí.

V procesu plánování vzdělávacích aktivit a stanovování cílů jednotlivých programů hledá muzejní pedagog místa protnutí a snaží se být co nejvíce v souladu s cíli, které si kladou RVP a ŠVP v daných vzdělávacích oblastech.

¹ ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzejní edukace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012.
² MAŇÁK, Josef. *Nárys didaktiky*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1997.

Struktura edukačního programu k výstavě Pohledy do sbírek / Victor Vasarely, Muzeum umění Olomouc

Název edukačního programu: Vasarelyho tvarohraní

Úvodní anotace slouží k prezentaci edukačního programu směrem k učitelům a nejširší veřejnosti. Představuje výstižným způsobem cíle a obsah daného programu, komu je určen, jakou má časovou náročnost a jak navazuje na dané vzdělávací oblasti RVP a ŠVP.

Anotace edukačního programu:

Okouzující řeč geometrických tvarů jako základní téma animačního programu. Inspirování vybranými díly Victora Vasarelyho zkrotíme neposedné kruhy, trojúhelníky a čtverce, objevíme rytmus a složíme symetrii. Tvarovou fantazii podpoříme také vlastní tvorbou. Cílem programu je rozvíjet představivost dětí prostřednictvím výtvarných a dramatických aktivit, podpořit dialog s uměním a přinést nevšední zážitek z návštěvy muzea.

Program trvá 90 min a je určen pro vyšší ročníky MŠ a I. stupeň ZŠ.

Program volně souvisí s kurikulem předškolního vzdělávání, podle kterého se děti seznamují s jednotlivými geometrickými tvary prostřednictvím výtvarných a jiných aktivit. V oblasti vzdělávání na I. stupni ZŠ program doplňuje výuku výtvarné výchovy a matematiky.

Cílová skupina: vyšší ročníky MŠ a I. stupeň ZŠ

Cíle programu:

Malí návštěvníci budou objevovat svět geometrických tvarů, symetrii, asymetrii, řád a rytmus pravidelného střídání. S vyššími ročníky I. stupně ZŠ se zaměříme na Vasarelyho optické hry a princip trojrozměrnosti vyjádřený v ploše. Všechny aktivity povedou k porozumění

geometrické abstrakci, hlavní výtvarný úkol nebude napodobovat principy Vasarelyho tvorby, ale děti se pokusí pracovat s připravenými tvary volně, dle vlastní fantazie.

Obsah programu:

Program navazuje na výstavu významného zástupce op-artu Victora Vasarelyho a nositelem obsahu edukačního programu jsou vybrané grafické listy a tapiserie. Předškoláci si osvojí nebo zopakují znalosti základních geometrických tvarů – kruh, čtverec, trojúhelník a obdélník a žáci budou objevovat principy optických iluzí. Vybranými aktivitami prozkoumáme, co je symetrie, rytmus a řád, tyto principy si názorně předvedeme. Nedílnou součástí animace bude skupinová komunikace, rozvíjení spontaneity prostřednictvím kreativních her a pomůcek (např. hra s tvary), snaha zprostředkovat dětem prožitek a kontakt s estetickým prostředím. Program volně souvisí s kurikulem předškolního vzdělávání, podle kterého se děti seznamují s jednotlivými geometrickými tvary prostřednictvím výtvarných a jiných aktivit. V oblasti vzdělávání na I. stupni ZŠ potom program navazuje na matematiku (geometrie v rovině a prostoru) a výtvarnou výchovu (linie, barvy a tvary). V těchto předmětech se postupně žáci seznamují se složitějšími tvary, tělesy a osovou souměrností.

Bodový scénář:

1. **Úvod**
Přivítání, představení a vysvětlení podmínek, které je třeba v muzeu dodržovat.
Victor Vasarely – životopisné informace (přizpůsobit věku) a jeho láska k tvarům a barvám.
2. **Struktura z geometrických tvarů vyskládaná na podlahu před stěnu s tapisérií.**
Vznikne chaotická struktura z geometrických tvarů, budeme ji srovnávat s tapisérií, na které jsou tvary organizované, mají určitý řád. Vhodně kladené otázky přivedou děti na to, jaký rozdíl je v těchto dvou „dílech“. Otázky budou směřovat k hledání rozdílů v barevnosti a tvarech, hledání určitých zákonitostí – plocha a obrys, chaos a řád, vrstvení.
Metoda: monolog a dialog, individuální praktická činnost, srovnávání předmětů.

Organizační forma: individuální práce. Děti nejprve pojmenují geometrické tvary, které jsou jim ukázány, poté si vyberou několik tvarů z hromádky a volně je položí na určené místo, jeden tvar vedle druhého – bez přemýšlení.

Didaktické prostředky: sady geometrických tvarů z pěnového materiálu – čtverce, kruhy, obdélníky a trojúhelníky.

Časová náročnost: 15 minut

3. Skupinové skládání tvarů

Rozdělit se na 4 skupinky – kruhy, čtverce, trojúhelníky a obdélníky. Každá skupina si shromáždí svoje tvary a následně rozdá správný počet ostatním, tak aby měli všichni stejný počet všech tvarů. Další geometrickou strukturu už budeme skládat se záměrem vytvořit obrazec, starší děti mohou vytvářet symetrický obrazec. Na závěr této aktivity si společně prohlédneme vzniklé motivy a podle věku žáků vysvětlíme nebo připomeneme symetrii. V průběhu aktivity je třeba děti podporovat a chválit, pochvala pro všechny i na závěr.

Metoda: skupinová praktická činnost, názorná ukázka symetrie, dialog.

Organizační forma: skupinová práce.

Didaktické prostředky: sady geometrických tvarů z pěnového materiálu – čtverce, kruhy, obdélníky a trojúhelníky.

Časová náročnost: 15 minut

3. Procházka galerií s komentářem, který je přizpůsoben věku návštěvníků

Komentář a následný dialog k vybraným dílům – povíme si o optickém působení tvarů a barev a jak lze na ploše vytvořit iluzi prostorovosti – kostky, vajíčka. Starším žákům velmi jednoduše na vystavených dílech demonstruji perspektivu a zmíním se o op-artu. V závěru ještě pozorujeme zblízka a z dálky malý a velký formát, komentujeme, co se děje s dílem. Metoda: slovní a názorně demonstrační metoda, vysvětlení základních principů perspektivy.

Organizační forma: společný komentář vybraných exponátů.

Časová náročnost: 15 minut

4. Lepení puzzle

Žáci se usadí na podsedy ve vedlejší části galerie (zde jsou dobré světelné podmínky), každý dostane šedý papír formátu A5 a obálku s puzzle. Úkolem dětí bude složit správně část Vasarelyho díla, které je vybráno se záměrem zopakovat si principy prostorovosti na ploše. Chválím a pomáhám. Následně puzzle přilepíme na papír a jdeme dílo hledat do galerie. Předškolní děti dostanou zvětšenou strukturu Vasarelyho díla, která je převedena do obrysu jako omalovánka. Děti si ji dle libosti vybarví a následně složíme jeden společný obrázek před Vasarelyho dílem.

Metoda: praktická výtvarná činnost k zafixování vybraných principů Vasarelyho práce, pozorování, vyhledávání.

Organizační forma: individuální práce v části galerie s dobrými světelnými podmínkami, výstava Vasarelyho je světelně nevyhovující pro výtvarnou práci (jde hlavně o účinek nasvětlených exponátů).

Didaktické prostředky: rozstříhaná reprodukce vybraného díla, šedý podkladový papír A5 a lepidlo, Vasarelyho struktura převedená do linek na formátu A4, pastelky.

Časová náročnost: 20 minut

5. Návrh na kobereček

Následuje chvíle před gobelínem, vysvětlíme si význam slova, s mladšími zůstaneme u termínu nástěnný koberec. Ukážeme si, jak Vasarely jednotlivé tvary skládal do větších obrazců. Následují otázky na to, jestli a jaký koberec mají doma - motivy, obrazce. Poté půjdeme zpět do osvětlenější části galerie a vytvoříme vlastní návrh na koberec – druhá strana šedého papíru. Děti dostanou určitý počet samolepících barevných čtverců a koleček. Zadáni zní, navrhnout vlastní koberec s použitím všech samolepek, které mají k dispozici. Chválím a pomáhám.

Metoda: praktická výtvarná činnost, motivace k přemýšlení nad tvary, barvami a jejich kombinování.

Organizační forma: individuální práce v části galerie, kde jsou vhodné světelné podmínky. Didaktické prostředky: samolepící tvary – kruhy a čtverce, různých velikostí a barev, šedý papír formát A5.

Časová náročnost: 20 minut

6. Závěr

Návrhy na koberečky vyskládáme na podlahu před Vasarelyho gobelínem a s touto výstavou se rozloučíme. Zhodnotím jejich práci, pochválím bohatost tvarů. Upozorním na fakt, že všichni měli stejné množství tvarů, ale každý návrh je jiný. V případě některých podobných si je ukážeme, ale určitě nebudou úplně stejné. Nechám místo pro otázky dětí, případně vysvětlím, co bude třeba. Ještě jednou poděkuji za spolupráci a moc děti pochválím za jejich chování a šikovnost.

Metoda: závěrečná diskuse, zhodnocení programu.

Organizační forma: skupinová komunikace.

Časová náročnost: 5 minut

Didaktické poznámky:

Výstava V. Vasarelyho je instalovaná velmi efektně, jednotlivá díla jsou samostatně nasvícena, což ale neumožňuje práci v samotné výstavě. Výtvarné činnosti budou probíhat v přilehlé části galerie, kde jsou vyhovující světelné podmínky. Pozitivní na této situaci je fakt, že děti nejsou přímo ovlivněny vystavenými Vasarelyho díly a více mohou projevit vlastní fantazii.

Evaluace:

Vlastní hodnocení programu bude probíhat nepřetržitě během aktivit. Na závěr zjistím preference dětí, které dílo na ně opravdu zapůsobilo – mohou se k nim postavit, případně se zeptám na nejzáživnější aktivitu. Je možno vytvořit krátký dotazník pro pedagogický doprovod, který může otázky směřovat např. na vhodnost tématu a souvislost se ŠVP. Vzhledem k časové náročnosti animačního programu nebudu dotazník realizovat.

Literatura:

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzejní edukace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012.

MAŇÁK, Josef. *Nárys didaktiky*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1997.

Internetové zdroje:

PASTOROVÁ, Markéta. *Pojetí a koncepce výtvarného oboru ve vztahu ke struktuře osnov v rámci charakteristiky vzdělávací oblasti Umění a kultura*. [online]. Metodický portál RVP. Dostupné z: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/a/10183/844/POJETI-A-KONCEPCE-VYTVARNEHO-OBORU-VE-VZTAHU-KE-STRUKTURE-OSNOV-V-RAMCI-CHARAKTERISTIKY-VZDELAVACI-OBLASTI-UMENI-A-KULTURA.html>>.

RÁMCOVÉ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ [online]. Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. Dostupné z: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>.

SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Vzdělávací oblasti RVP PV* [online]. Metodický portál RVP. Dostupné z: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/160/VZDELAVACI-OBLASTI-RVP-PV.html>>.

Mgr. Michaela Johnová Čapková

lektorka

Muzeum umění Olomouc

johncapkova@olmuart.cz

Pedagog v procesu mediace umění (příklady profesní přípravy)

Alice Stuchlíková

Pedagogice zaměřené na zprostředkování kulturního dědictví se v České republice věnuje již několik univerzitních pracovišť. Často spolupracují s výstavními institucemi v místě svého působení. Tuzemské kořeny tohoto oboru můžeme najít v činnosti Igora Zhoře, jehož lze označit za zakladatele **brněnské školy galerijní pedagogiky**. Z jeho děl zmiňme např. *Člověk a výtvarné umění: mladým přátelům výtvarného umění* (1963)¹ či pozdější *Proměny soudobého výtvarného umění* (1992)². Monografii a zároveň dizertační práci o Igoru Zhořovi připravuje Veronika Drobňá. Na činnost Igora Zhoře navázal Radek Horáček, současný vedoucí Katedry výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity (dále KVV PdF MU), jehož publikace *Galerijní animace a zprostředkování umění* (1998)³ je od svého vydání pevnou součástí knihovniček mnoha lektorů muzeí umění v České i Slovenské republice.

Od 90. let 20. století, odkdy lze na KVV PdF MU absolvovat doktorské studium, se zde vyprofilovala řada teoretiků a často zároveň i praktiků, kteří obor zprostředkování umění po kvalitativní i kvantitativní stránce dále rozvíjejí. Jsou jimi dnes již absolventky Dáša Lasotová, Yvona Ferencová, Michaela Syrová, Barbora Svátková, Alice Stuchlíková, Darina Hlinková ad., z nichž některé zakotvily v univerzitním prostředí, jiné v muzeích – muzeích umění, případně na obou těchto březích zároveň. Příslibem rozvoje oboru jsou současní studenti doktorského studia KVV PdF MU, např. Veronika Drobňá, Jana Reichel, Susan Maly, Eva Strouhalová, Jitka Burdová a Jan Charvát. Jasnými doklady živoucí tradice bývají akce v rámci Týdne výtvarné kultury, který se dnes již i s časovými přesahy odehrává každý druhý březnový týden.

Studijní obor **Galerijní pedagogika a zprostředkování umění** je vyučován na KVV PdF MU od akademického roku 2010/2011. Jedná se o prezenční dvouleté navazující magisterské dvouoborové studium. Oborové předměty mísí teorii s praxí, většina předmětů je pevně spjata s určitým semestrem.

Pro první a zároveň podzimní semestr jsou vypsány předměty Historie a teorie galerijní pedagogiky (vyučující Alice Stuchlíková), Moderní architektura mezi ideálem, utopií a současností 1 (Jiří Kroupa, nyní vystřídán předmětem Úvod do dějin umění I.: Architektura stejného vyučujícího), Galerijní exkurze 1 (Alice Stuchlíková), Galerijní praxe 1 (Eva Strouhalová ve spolupráci s Alicí Stuchlíkovou) a Ateliér galerijní pedagogiky 1 (Janu Reichel vystřídala Susan Maly, od níž přebrala pomyslnou štafetu Jitka Burdová v součinnosti s Alicí Stuchlíkovou).

- 1 ZHOŘ, Igor. *Člověk a výtvarné umění: mladým přátelům výtvarného umění*. Praha: Orbis, 1963. 124 s. Edice Kultura kolem nás.
- 2 ZHOŘ, Igor. *Proměny soudobého výtvarného umění*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 167 s. ISBN 80-04-25555-8.
- 3 HORÁČEK, Radek. *Galerijní animace a zprostředkování umění*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 1998. 143 s. a 12 s. obr. příl. ISBN 80-7204-084-7.

Brána mezi Velkou a Malou konírnou lednického zámku, kde dnes působí Multifunkční centrum zámku Lednice, k jehož expozici studentky připravily náměty pro edukaci s využitím RVP

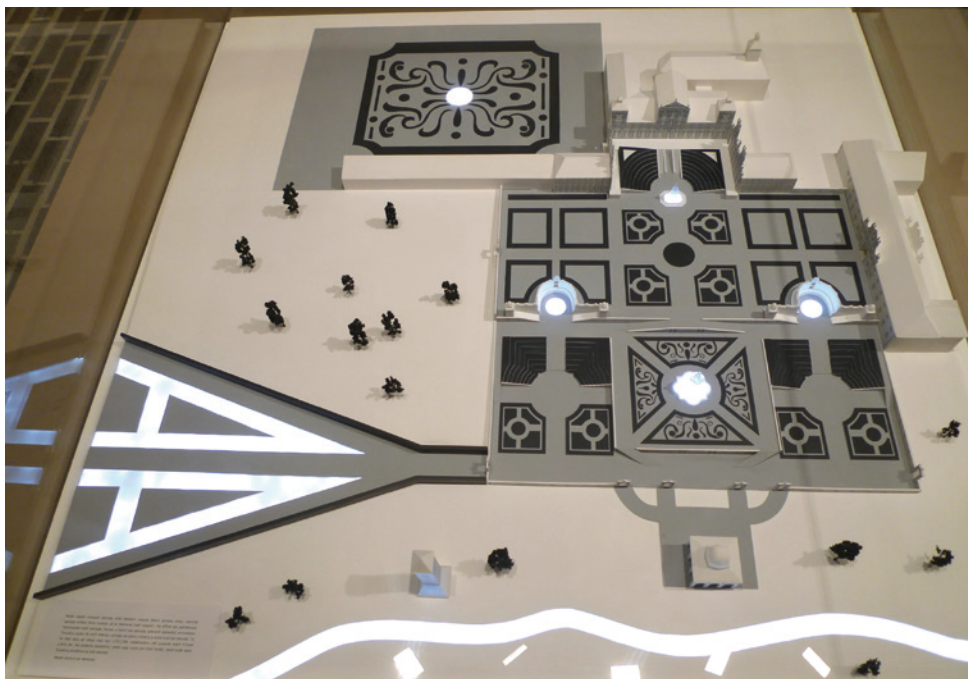
Ve druhém a zároveň jarním semestru studenti absolvují nejčastěji předměty Metodika galerijní pedagogiky (Alice Stuchlíková), Moderní architektura mezi ideálem, utopií a současností 2 (Alice Stuchlíková, od jarního semestru 2016 předmět přejmenován na Zprostředkování architektury), Galerijní exkurze 2 (Alice Stuchlíková), Ateliér galerijní pedagogiky 2 (Jana Reichel vystřídána Susan Maly), Aktuality galerijní pedagogiky 1 (Alice Stuchlíková, Jan Charvát).

Ve třetím a zároveň podzimním semestru studenti procházejí předměty Proměny současného výtvarného umění 1 (Radek Horáček), Tvůrčí psaní a vědecká práce (Zbyněk Fišer), Autorský lektorský projekt 1 (Alice Stuchlíková, nyní v součinnosti s Janem Charvátém), Lektorské aktivity a zprostředkování umění (Alice Stuchlíková), Galerijní praxe 2 (Alice Stuchlíková, Eva Strouhalová), Grafický design (Pavel Noga) a Aktuality galerijní pedagogiky (Radek Horáček).

Ve čtvrtém, zkráceném a jarním semestru studenty pravidelně čeká Teorie umění a interpretace výtvarného díla (Radek Horáček), Autorský lektorský projekt 2 (Alice Stuchlíková), Galerijní praxe 3 (Alice Stuchlíková, Eva Strouhalová) a Slovesné aktivity v galerii (Zbyněk Fišer).

Institucí spolupracujících se studijním oborem Galerijní pedagogika a zprostředkování umění KVV PdF MU byla za pět let jeho existence celá řada, v akademickém roce 2014/2015 to byly zejména Moravská galerie v Brně, Dům umění města Brna, Vila Stiassni (Národní památkový ústav, dále NPÚ), Vila Tugendhat (Muzeum města Brna), Vila Löw-Beer v Brně (Muzeum Brněnska), Státní zámek Bučovice (NPÚ) a Státní zámek Dačice (NPÚ). Profesní příprava během studia tak není pouze teoretická, ale záměrně a intenzivně i praktická.

Na základě volně formulované edukační poptávky vznikajícího **Multifunkčního centra zámku Lednice** (dále MCZL) vznikly v průběhu let 2013 a 2014 v rámci mé výuky studentské návrhy doplňkového vybavení edukačních místností a edukačních programů MCZL. Studentky pracovaly s nákresey dvou místností, budoucího možného výtvarného studia a badatelný. Vedle pomůcek, materiálu a výrobce zjišťovaly studentky i ceny a blížily se tak nedaleké budoucnosti,

Model italské terasové zahrady před lednickým zámkem v expozici Krajinou zahrad ve Velké konírně Multifunkčního centra zámku Lednice (zpřístupněn veřejnosti v lednu 2015)

v níž samy budou přemýšlet nad materiálním zajištěním své edukační činnosti, ať už ve školství nebo v kultuře.

Edukační programy navrhovaly studentky KVV pouze k expozicím, k nimž měly oborově blízko. K dispozici měly texty a výkresy od MCZL. Z celkových osmi chystaných expozic, jež studentky zohlednily při práci na návrzích vybavení edukačních místností, se při promýšlení edukačních programů jejich tematický výběr zúžil na čtyři expozice: věnovaly se buď Interaktivní expozici o Lednicko-valtickém areálu pro děti (expozice o Lednicko-valtickém areálu přizpůsobena cílové skupině dětí a mládeže, interaktivní zábavná forma seznamování se s kulturní krajinou Lednicko-valtického areálu) nebo Vzdělávací expozici o historii jízďáren v Lednici či Zážitkové expozici o opravě jízďáren v Lednici nebo Výukové expozici o památkách světového dědictví UNESCO (se zaměřením na kulturní krajinu). Edukační programy studentky navrhovaly pro žáky v předškolním vzdělávání, na 1. stupni základních škol, na 2. stupni základních škol i na středních školách.

Zadání obou úkolů jsem poskytl studentkám ve formě návodné šablony, která jim měla umožnit pracovat tak, aby bylo možné výsledky čtrnácti autorek sumarizovat do kompaktního a týmově působícího celku⁴, jenž jsem na začátku roku 2015 u příležitosti závěrečné

4 STUCHLÍKOVÁ, Alice et al. *Studentské návrhy doplňkového vybavení edukačních místností a edukačních programů Multifunkčního centra zámku Lednice*. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra výtvarné výchovy, 2015. 147 s.

konference projektu *Zámecká jízďárna v Lednici – multifunkční centrum* poskytla Evě Řezáčové, manažerce programové části MCZL. Při práci na druhém úkolu studentky zadání navádělo se za konkrétním praktickým účelem seznámit s Rámcovými vzdělávacími programy (dále RVP) pro jednotlivé typy vzdělávání. Své návrhy edukace ukotvovaly výběrem vhodných klíčových kompetencí a vzdělávacích oblastí RVP pro určitý typ vzdělávání.

Z výsledků čtrnácti participantek zde zprostředkují návrhy Blanky Turnhöferové, dnes již absolventky KVV PdF MU, výběrově vázané k Interaktivní expozici o Lednicko-valtickém areálu pro děti:

Návrh edukačního programu pro MŠ

Cílová skupina: žáci v předškolním vzdělávání

Klíčové kompetence:

Kompetence k řešení problémů

Vzdělávací oblast Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání:

Dítě a svět

Název programu: Tajemství stop

Anotace programu: Co to je za stopy? A co ty čáry okolo? Jak to mohlo vzniknout? Zjistíte to? Vyzkoušíme, jaké otisky a stopy vytvářejí různé předměty. Pomocí několika předmětů jistě brzy vypátráme jejich tajemství! Máte rádi zvířátka? A co takhle koně? Nejen o koních se dozvíme v zámeckých jízďárnách. Objevíme spoustu zajímavostí!

Časová dotace: 90 minut

Pomůcky a materiál: temperové barvy, štětce, palety, čtvrtky, pracovní podložky, keramická hlína, předměty vytvářející různé stopy (kolečko, kousek pneumatiky, koňská podkova, bota a další)

Místo konání programu: expozice Krajinou zahrad a výtvarné studio

Cíl programu: hravou formou děti seznámit s jízďárnami areálu a podporovat kompetenci k řešení problémů

Návrh edukačního programu pro 1. stupeň ZŠ

Cílová skupina: žáci třetích až pátých tříd základních škol

Klíčové kompetence:

Kompetence k řešení problémů

Kompetence komunikativní

Kompetence pracovní

Vzdělávací oblast Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání:

Člověk a jeho svět

Vzdělávací obory:

Člověk a jeho svět

Výtvarná výchova

Průřezová témata:

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Environmentální výchova

Název programu: V obraze

Anotace programu: Krásné zahrady Lednicko-valtického areálu jsou zobrazeny na mnoha obrazech a snímcích. Co takhle přímo do tohoto přírodního obrazu vstoupit? Procházka zní lákavě, ne? Ital-

ské, francouzské či anglické zahrady. Víte, že v Lednicko-valtickém areálu jsou všechny tyto typy? Co se vám v zahradách líbí nejvíce? Zkusíme své dojmy zaznamenat! Přeneseme zahradu do obrazu jinak! Pomocí frotáže můžeme zachytit různé struktury a třeba nás některé výsledky překvapí. Vznikne určitě originální obraz zahrad!

Časová dotace: 120 minut

Pomůcky a materiál: papír, voskové pastely, nůžky, lepidla, balicí papír

Místo konání programu: expozice Krajinou zahrad a exteriér

Cíl programu: přimět žáky k detailnějšímu pozorování přírodních krás zahrad, hledat zajímavosti a rozvíjet spolupráci při tvorbě výtvarného díla

Návrh edukačního programu pro 2. stupeň ZŠ

Cílová skupina: žáci osmých a devátých tříd základních škol a příslušných ročníků víceletých gymnázií

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení

Kompetence k řešení problémů

Kompetence komunikativní

Kompetence sociální a personální

Vzdělávací oblasti Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání:

Jazyk a jazyková komunikace

Informační a komunikační technologie

Člověk a společnost

Umění a kultura

Vzdělávací obory:

Informační a komunikační technologie

Dějepis

Zeměpis (Geografie)

Dramatická výchova

Průřezová témata:

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Environmentální výchova

Mediální výchova

Název programu: Kdo hledá, najde!

Anotace programu: Představte si, že máte za úkol přesvědčit davy zahraničních turistů, aby navštívili Lednicko-valtický areál. Zvládnete to? Nebo vás více zaujala jiná česká kulturní památka? A víte, jaké památky jsou na Seznamu kulturního dědictví UNESCO? Zkusíme vyhledat nějaké informace, určitě objevíme spoustu zajímavostí! Možná nás i ledacos překvapí. Například Lednicko-valtický areál skrývá spoustu krásného. Pojďme objevovat!

Časová dotace: 120 minut

Pomůcky a materiál: notebooky, interaktivní tabule, projektor, psací potřeby, knihy

Místo konání programu: expozice Krajinou zahrad a badatelna

Cíl programu: přiblížit žákům zajímavosti českých památek patřících na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO, zejména Lednicko-valtického areálu

Návrh edukačního programu pro SŠ

Cílová skupina: žáci třetích a čtvrtých ročníků středních škol

Klíčové kompetence:

Kompetence k řešení problémů

Kompetence komunikativní

Vzdělávací oblasti Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia:

Jazyk a jazyková komunikace

Člověk a společnost

Umění a kultura

Vzdělávací obory:

Český jazyk a literatura

Dějepis

Výtvarný obor

Průřezová témata:

Osobnostní a sociální výchova

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Environmentální výchova

Název programu: Losuj!

Anotace programu: Máte přehled o historii a kultuře České republiky? Znáte významné české kulturní památky? I všechny památky zařazené na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO? Víte, pro jaké přednosti se pyšní tímto prestižním označením? Proč je třeba o ně pečovat? Pojďme se podívat na skvosty Lednicko-valtického areálu, kde proběhla obnova jízďáren. Zaměříme se na detaily a poznáme, co zajímavého nás obklopuje. Vytlosujete si slova/hesla, která budou klíčem k získání dalších zajímavých informací. Najdete a představíte je. Vyzkoušíte si, jak lze dobře ostatní zaujmout. Slovem, rýmem či obrazem?

Časová dotace: 90 minut

Pomůcky a materiál: psací pomůcky, papíry, kreslicí kartony, obyčejné a barevné tužky, barevné papíry, nůžky, lepidla

Místo konání programu: expozice Obnova jízďáren

Cíl programu: seznámit žáky s významem obnovy kulturních památek a zábavnou formou přiblížit, co expozice Obnova jízďáren představuje⁵

Vedle výukových úkolů, které jsou zadávány hromadně, se může vysokoškolský student s praxí sžít i jinak, více samostatnou aktivitou při přípravě diplomové práce. Takový byl i případ a výsledek Kamily Reichmannové, jejíž diplomová práce je v podrobné textové a hlavně obrazové podobě veřejnosti přístupná na serveru Masarykovy univerzity. Práce se jmenuje **Edukační potenciál vily Stiassni v Brně**⁶. Téma diplomové práce, budoucí potřebnost a potenciální využitelnost jejího výsledku mne napadly v době rekonstrukce vily Stiassni, brněnské stavby

5 TURNHÖFEROVÁ, Blanka. II. Edukační programy. In STUCHLÍKOVÁ, Alice et al. Studentské návrhy doplňkového vybavení edukačních místností a edukačních programů Multifunkčního centra zámku Lednice. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra výtvarné výchovy, 2015. s. 138–140.

6 Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/409621/pedf_m/

Wiesnerova brašna pro dětské návštěvníky určená k individuální i kolektivní hře a poznávání v areálu brněnské vily Stiassni i následně doma – součást umělecko-pedagogické diplomové práce Edukační potenciál vily Stiassni Kamily Reichmannové (obhájena v únoru 2015 na KVV PdF MU)

od architekta Ernsta Wiesnera ve správě NPÚ, po jejímž završení byla již praktická část práce K. Reichmannové, *Wiesnerova brašna*, ve fázi dokončení (ze studentského pohledu). Pokud by na didaktické pomůcky bohatý soubor prošel opětovnou korekturou, cizelací pod dohledem grafického i metodického profesionála a sjednocující obsahovou selekcí, měl by šanci být i úspěšně komerčně využitelný. Většina materiálu má edukační charakter a je určena zejména volnočasové mezigenerační hře, menší část souboru je spíše propagační. K přerodu studentského výsledku do profesionálního produktu je však již potřeba finančního zázemí i trpělivé spolupráce více stran, a vedoucí diplomové práce tomuto může napomoci jen omezeně.

Od jara 2015 realizujeme **ve vile Stiassni edukační programy pro školy**⁷. Při edukační práci používá Jitka Burdová, doktorandka KVV PdF MU, aktivní listy, které studentky galerijní pedagogiky a zprostředkování umění vytvořily v rámci mé výuky. V případě potřeby na určité programy přibírá nově příchozí studentky galerijní pedagogiky na výpomoc a zároveň praxi. Spolupráce mezi KVV PdF MU a vilou Stiassni se tak stabilizovala a věřím, že se bude dále rozvíjet.

Zmíněná diplomová práce i aktivní listy vzniklé pod mým vedením se staly dalším střípkem do mozaiky projektu **Památky nás baví**⁸, jenž se na novátorské edukační zprostředkování památkových objektů již několik let systematicky zaměřuje. Sedm edukačních center rozprostřených po celé České republice poskytuje metodickou podporu v místě svého sídla i v okolí. Působí v Bečově, Českých Budějovicích, Veltrusích, Telči, Hradci nad Moravicí, Kroměříži a Ostravě.

Účinnou přípravou na praxi je také participace mnohých studentů v bakalářském, magisterském a zejména doktorském programu studia na **Týdnu výtvarné kultury** (dále TVK)⁹, který KVV PdF MU organizuje již od roku 2010. Akce se koná jednou za rok a většina programů se odehrává

7 Dostupné z: <<http://www.vilastiassni.cz/cz/edukacni-kurzy>>

8 Dostupné z: <<http://www.pamatkynasbavi.cz>>

9 Dostupné z: <<http://www.tvk-brno.cz>>

Nabídka edukačních programů vily Stiassni v Brně

Září 2015 – leden 2016, středa 8.00–13.30 hod.
 Délka programu: 90 minut
 Cena: 50 Kč / 1 žák, učitelský doprovod zdarma
 Lektorka: Mgr. Jitka Burdová
 Přijem objednávek: edukace.stiassni@email.cz

Program pro MATEŘSKÉ ŠKOLY: Pojďte si hrát do vily Stiassni
 RVP – Děti a jeho svět, Umění a kultura, Člověk a svět práce
 Architektura není mrtvá! Pojďte do vily Stiassni objevovat barvy a tvary. Společně se projdeme vilou, seznámíme se s jejím architektem a rodinou, která si ji nechala postavit, a budeme si všímat barev a tvarů, jež v ní můžeme najít. Náplň programu je prohlídka vily, práce s tvůrčími pracovními listy a drobná aktivita. Cílem programu je seznámit děti s vilou Stiassni prostřednictvím barev a tvarů.

Program pro 1. A 2. TŘÍDY ZÁKLADNÍCH ŠKOL: Doma u Susanne
 RVP – Člověk a jeho svět, Umění a kultura
 Víte, jaké je bydlet ve velké vile se zahradou? Chcete se dozvědět, kdo bydlel ve vile Stiassni? Přijďte se seznámit s malou Susanne a její rodinou. Společně si projdeme vilu i zahradu, kde na vás čeká několik překvapení. Náplň programu je prohlídka vily a zahrady, práce s tvůrčími pracovními listy a výtvorné aktivity. Cílem programu je žáky prostřednictvím vyprávění a aktivit seznámit s rodinou Stiassni a životem ve 20.–30. letech 20. století v Brně.

Program pro 3. AŽ 5. TŘÍDY ZÁKLADNÍCH ŠKOL: Hledání tvaru
 RVP – Člověk a jeho svět, Umění a kultura, Člověk a svět práce, Digitální vzdělávací obory
 Víte, jak se staví dům? A co velká vila s rozsáhlou zahradou? Pojďte se podívat do vily Stiassni! Náplň programu je prohlídka vily a zahrady s tvůrčími pracovními listy a tvorbou návrhu vlastní vily. Při ní si můžete vyzkoušet roli zadavatele, architekta, designéra a zahradního architekta. Cílem programu je žáky seznámit s výstavbou domu od zadání po realizaci.

Program pro 6. A 7. TŘÍDY ZÁKLADNÍCH ŠKOL: Od detailu k celku
 RVP – Člověk a jeho svět, Umění a kultura, Člověk a svět práce
 Víte, kdo je interiérový designér a jak vypadá jeho práce? Přijďte se podívat do vily Stiassni, kde se seznámíte s jejím architektem, designérem i rodinou Stiassni. Náplň programu je prohlídka vily a tvůrčími pracovními listy a tvorbou návrhu pokoje, při ní si vyzkoušíte práci interiérového designéra. Cílem programu je žáky seznámit s prací interiérového designéra.

Program pro 8. A 9. TŘÍDY ZÁKLADNÍCH ŠKOL: Kolem vily na Hroznové
 RVP – Člověk a jeho svět, Umění a kultura, Člověk a svět práce
 Znáte slavné brněnské vily a jejich architekty? Víte, jaké stavby se stavěly v době moderny? Přijďte se podívat na ukázkou jedné z nich – vily Stiassni. Náplň programu je prohlídka vily s tvůrčími pracovními listy a tvorbou návrhu vlastní vily ve stylu moderny. Cílem programu je seznámit žáky s architekturou období moderny a pomoci jim vytvořit návrh vlastní vily v tomto stylu.

Program pro 1. A 2. ROČNÍKY STŘEDNÍCH ŠKOL: Seznamte se s reprezentativní vilou
 RVP – Umění a kultura, Člověk a společnost, Jazyk a jazyková komunikace
 Znáte architekta Ernsta Wiesnera a jeho stavby? Přijďte se seznámit s jednou z nich – vilou Stiassni. Víte, proč se této vile říká „vláda“? Celá vila povídá o Ernstu Wiesnerovi, stavěné a historii vily, ukázkou architektonických prvků a stavěné s období moderny. Náplň programu je prohlídka vily a práce s tvůrčími pracovními listy. Cílem programu je seznámit žáky s vilou Stiassni a tvorbou jejího autora Ernsta Wiesnera.

Program pro 3. A 4. ROČNÍKY STŘEDNÍCH ŠKOL: Kontrasty ve vile Stiassni
 RVP – Umění a kultura, Člověk a společnost, Jazyk a jazyková komunikace
 Přijďte se do vily Stiassni seznámit s prací architekta Ernsta Wiesnera a Franza Willera, který navrhl celou vilu. Dozvíte se informace o architektuře období moderny a společně se zaměříme na kontrasty ve vile Stiassni. Náplň programu je komentovaná prohlídka vily a práce s tvůrčími pracovními listy. Cílem programu je seznámit žáky s exteriérem i interiérem vily Stiassni a dalším dílem architekta Ernsta Wiesnera v Brně.

Program vytvořily dr. Alice Stuchlíková, Mgr. Jitka Burdová a studentky galerijní pedagogiky a zprostředkování umění KVV PdF MU.

Nabídka edukačních programů vily Stiassni pro MŠ, ZŠ a SŠ vytvořená Alicí Stuchlíkovou, Jitkou Burdovou a studentkami galerijní pedagogiky a zprostředkování umění KVV PdF MU (zveřejněna v květnu 2015)

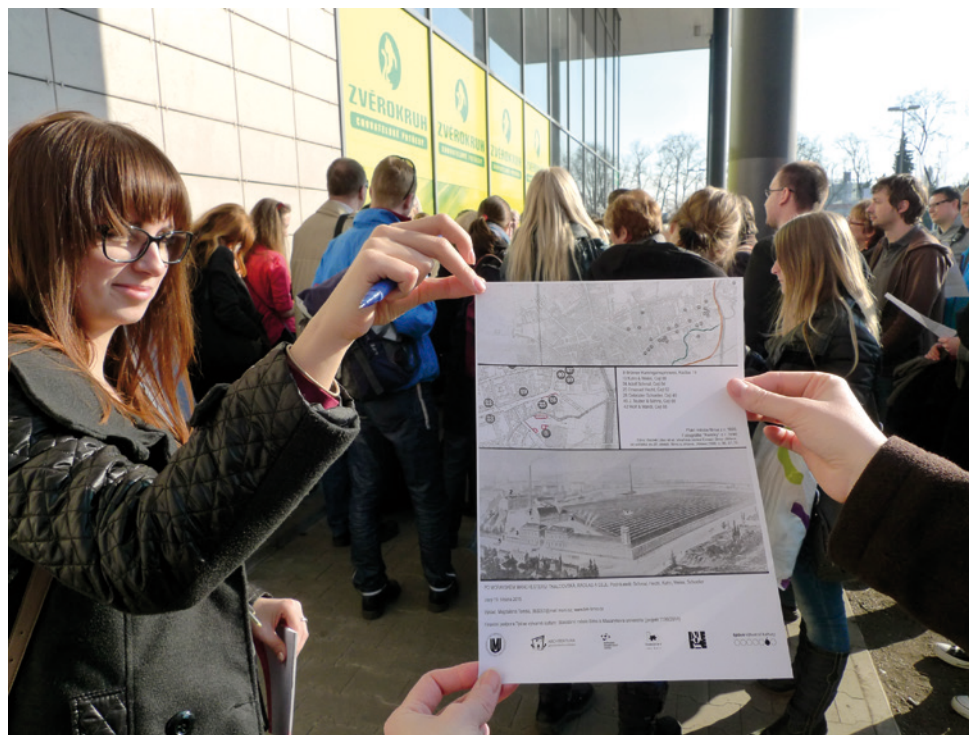
druhý týden v březnu. Posláním TVK v širokém slova smyslu je popularizovat výtvarné umění a KVV PdF MU a také podpořit spolupráci mezi katedrou a výstavními institucemi (Dům umění města Brna, Moravská galerie v Brně, Muzeum města Brna aj.), mezi školami, mezi odbornou a laickou veřejností. Finanční podporu pravidelně poskytuje Statutární město Brno a Masarykova univerzita (grantový projekt specifického výzkumu).

Během posledního 6. ročníku TVK (dále TVK6) jsem na programech spolupracovala opět se studenty galerijní pedagogiky a zprostředkování umění KVV PdF MU a nově také se studenty Semináře dějin umění Filozofické fakulty Masarykovy univerzity (dále SDU FF MU). Akcí pod mou supervizí proběhlo v programu TVK6 dvacet dva, a proto bylo nutné jejich konání časově rozložit do delšího než sedmidenního úseku. Se studenty galerijní pedagogiky jsme již od podzimu 2014 studovali vybrané sochy v areálu Masarykovy univerzity a v rámci TVK6 k nim potom realizovali cyklus komentovaných procházek, nazvaný *Neviditelné sochy*, a rovněž besedu s akad. soch. Nikosem Armutidisem. Praxi získanou během studia se žáky si realizací veřejné komentované procházky mohli doplnit o zkušenost s výkladem pro dospělé publikum. Mezi studenty SDU FF MU jsem po lokalitách rozdělila podnikatelské rodiny, které v době konání TVK6 zároveň přibližovala výstava *Brno – moravský Manchester. 250 let metropole textilního průmyslu* v Uměleckoprůmyslovém muzeu Moravské galerie v Brně. Toto vzájemně prospěšné propojení univerzity a muzea umění, podpořené společnou propagací, zajistilo studentům dějin umění v rolích průvodců, z nichž si každý připravil vlastní scénář, vysoký zájem veřejnosti (návštěvnost se pohybovala od 23 do 66 účastníků). Cyklus komentovaných procházek Po

Komentovaná procházka z cyklu Neviditelné sochy zaměřující se na sochu Křištofa Kintery Red is Coming, jež obsahovala i introspektivní animační etudu realizovanou Šárkou Šedivou, studentkou galerijní pedagogiky a zprostředkování umění KVV PdF MU (březen 2015)

Jitka Burdová (vpravo), doktorandka KVV PdF MU, během komentované procházky z cyklu Neviditelné sochy, která zájemce zavedla k Pěti segmentům kruhu od Dalibora Chatrného na sídlišti Brno-Bohunice (březen 2015)

Kolující list s mapkami – rozšiřující edukační pomůcka komentované procházky s Magdalenou Tomšů z cyklu Po moravském Manchesteru, který s odbornou podporou Moravské galerie v Brně a Muzea města Brna realizovali studenti Semináře dějin umění FF MU (březen 2015)

Účastníci komentované procházky Tkalcovská, Radlas a Cejl z cyklu Po moravském Manchesteru před správní budovou Brněnské přádelny česané příze (Brünner Kammgarntspinnerei, tzv. Kemka) připravená a realizovaná během Týdne výtvarné kultury Magdalenou Tomšů (březen 2015)

moravském Manchesteru se stal dalším výstupem projektu Vzdělávací role Národního památkového ústavu: Edukace jako klíčový nástroj zkvalitnění péče o kulturní dědictví České republiky (DF12Po1OOV014).

Studenti KVV i SDU se tak experimentálně sešli na poli andragogiky, což je sféra, která by neměla být žádnému absolventovi jakéhokoli oboru PdF i FF úplně cizí. Schopnost veřejně, souvisle, smyslně a k blízkému tématu promluvit je dle mého názoru jednou z nejdůležitějších součástí výbavy, s níž by měl absolvent jakéhokoli oboru vysoké školy opouštět svou alma mater.

Mgr. Alice Stuchlíková, Ph.D.

Katedra výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně
alicesuchlikova@mail.muni.cz

Vzdělávací obsah výtvarné výchovy a muzejní edukace

Markéta Pastorová

1. Spolupráce muzeí a galerií se školami a naopak – malé ohlédnutí

Na úvod je zapotřebí zmínit alespoň vybrané počiny, které současnou scénu muzejní pedagogiky zásadně ovlivnily a činí tak doposud. Především se jedná o publikaci Brána muzea otevřená (BRABCOVÁ, 2003), která vznikla v rámci stejnojmenného programu Nadace Open Society Fund v Praze v letech 1997–2002, a která je základním metodickým materiálem pro zpřístupňování muzeí a galerií široké veřejnosti. Vedle teoretického kontextu nabízí publikace různorodé edukační aktivity a projekty vycházející z potenciálu muzeí a galerií jako vzdělávací instituce. Tím, že zde byla alespoň ve stručnosti představena koncepce oblasti Umění a kultura a výtvarného oboru v tehdy připravovaných kurikulárních dokumentech, byl dán důležitý impuls k intenzivnější spolupráci muzeí výtvarného umění se školami a snaze více provázat obsah edukačních programů s obsahem výtvarného oboru.

Další neopominutelnou platformou pro setkávání zásadních aktérů vzdělávání (pedagogů všech typů škol, muzeí, galerií, archivů a odborných pracovišť památkového ústavu), kteří ovlivňují dění na poli spolupráce muzeí a škol, je činnost Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně, které od roku 2003 uspořádalo celkem sedm konferencí s názvem Muzeum a škola.

Zapotřebí je připomenout také publikace zabývající se vymezením muzejní edukace v muzeologickém a pedagogickém kontextu vydané Katedrou výtvarné výchovy PdF Univerzity Palackého v Olomouci. Mohli bychom však jmenovat celou řadu muzeí a galerií a dalších institucí, které se dlouhodobě a koncepčně edukační činnosti věnují. Bylo by velmi užitečné vytvořit jejich přehled stejně tak, jako seznam materiálů, které vznikly, a které by mohli a měli učitelé i muzejní pedagogové ve své práci využívat.

2. Cíle uměleckého vzdělávání a vzdělávací obsah

Umělecké školství ve vzdělávacím systému plní dvě základní funkce: připravuje experty, výkonné umělce a podílí se na všeobecném vzdělávání populace. Zjednodušeně lze říci, že obecnými cíli uměleckého vzdělávání je *rozvoj tvůrčích schopností, získání oborových znalostí a dovedností a celoživotní zájem o umění a kulturu*. Vzdělávacích cílů se dosahuje prostřednictvím tvůrčích činností.

Všechny umělecké obory ve všeobecném vzdělávání, které jsou ukotveny v závazných kurikulárních dokumentech¹, jsou koncepčně zastřešeny vzdělávací oblastí Umění a kultura². „Jedním

z nejdůležitějších cílů této oblasti je „učení se prostřednictvím vlastní tvorby opírající se o subjektivně jedinečné vnímání, cítění, prožívání a představy“.

Sebelépe formulované vzdělávací obsahy³ a cíle uměleckých oborů však nemohou samy o sobě zajistit to, že budou pedagogy pochopeny tak, aby výuka „přinášela“ žákům vjemy, prožitky, představy, znalosti, dovednosti, zážitky, zkušenosti a postupně utvářela postoje a hodnoty, které se výsledně propojují v celek, v „poznání“.⁴ V současné době také často dochází k tomu, že se činnosti žáků zaměřují především na zprostředkování zážitku. Zážitek může být významným motivačním prostředkem, ale ne vzdělávacím obsahem nebo cílem. Podstatné je nezaměňovat motivační prostředky za obsahy a vzdělávací cíle.

U výtvarného oboru (lze říci, že se to týká všech uměleckých oborů) hraje velmi důležitou roli učitelovo pojetí obsahu a výuky. Vzhledem k dvojúrovňovému systému kurikula (rámcové vzdělávací programy a školní vzdělávací programy) má škola právo vytvořit si vlastní učební osnovy a učitel má pak přirozeně nárok na to, aby v nich uplatnil své vlastní pojetí výtvarného oboru. To se zejména odráží v tom, jaké učivo a výstupy a jaké vzdělávací cíle jsou při práci s žáky akcentovány. Přestože může být pojetí obsahu rozdílné, nemělo by docházet k tomu, že se zásadně „naruší“ obsah předmětu a komplexnost cílů (propojenost jejich tří dimenzí – kognitivní, afektivní, psychomotorické).⁵ Častý problém je však v tom, že zřídka probíhá teoretická reflexe jednotlivých pojetí tak, aby tato pojetí byla nejen popsána, ale aby byla také dále využitelná, mohla se rozvíjet a zpětně obohacovala i další vývoj oboru. Je zapotřebí, aby profesní komunita vytvářela neohrožující prostředí a také aby na výsledky výuky každého pedagoga bylo nahlíženo skrze jeho osobní profesní příběh. S tím však vyvstává otázka, jestli je vůbec řešitelná individualizovaná podpora učitelů?

Návštěva muzeí a galerií je nenahraditelnou formou zprostředkování vzdělávacího obsahu výtvarného oboru přímým kontaktem s uměleckým dílem a může velmi dobře zajistit dosažení všech uvedených cílů.

osvojení s estetickým účinkem. Dochází k rozvíjení specifického cítění, tvořivosti, vnímavosti jedince k uměleckému dílu a jeho prostřednictvím k sobě samému i k okolnímu světu“.

3 V návaznosti na vzdělávací obsah oborů v RVP ZV byly zpracovány standardy pro povinné vzdělávací obory, tedy i pro výtvarnou a hudební výchovu (a konkretizované očekávané výstupy pro dramatickou, filmovou/audi vizuální a taneční a pohybovou výchovu). Standardy nenařizují, co a kdy se má ve školách učit, a už vůbec ne to, jak má vypadat výsledek tvůrčích činností žáka, ale definují to, bez čeho se svobodná tvůrčí činnost neobejde. Informace ke standardům pro základní vzdělávání včetně oborových standardů jsou dostupné z: <<http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=9832> [cit. 2015-09-24]>.

4 „Poznání – výsledek poznávacích procesů a procesů učení. Je závislé zejména na myšlení“ (PRŮCHA, 2009, s. 213). „Myšlení – pedagogická aplikace: myšlení dovoluje operovat s názornými představami, symboly, slovy, výroky, pojmy, přesvědčeními, záměry. Myšlení se uplatňuje při tvoření pojmů, propozic, rámců... při řešení problémů, při tvořivých aktivitách. Z pedagogického hlediska je rozvoj myšlení žáků považován za jeden z klíčových cílů školního vzdělávání“ (PRŮCHA, 2009, s. 160–161).

5 Taxonomie cílů v kognitivní oblasti podle Blooma (znalost; porozumění; aplikace; analýza; syntéza; hodnocení a posouzení – nejedná se o prosté hierarchické uspořádání); Taxonomie cílů v afektivní oblasti podle Kratochvíla (přijímání – vnímavost; reagování; oceňování hodnoty; integrování hodnot – organizace; integrace hodnot v charakteru). Taxonomie cílů v psychomotorické oblasti podle Davea (imitace – nápodoba; manipulace – praktické cvičení; zpřesňování; koordinace; automatizace). KALOUS, Zdeněk, OBST, Otto a kol. 2002. Školní didaktika. Praha: Portál. ISBN 80-7178-253-X.

1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání – verze platná od 1. 9. 2013, úplné znění upraveného RVPZV. [cit. 2014-05-25]. Dostupné z: <<http://www.nuv.cz/file/433>>.

2 Ta „...umožňuje žákům jiné než pouze racionální poznávání světa a odráží nezastupitelnou součást lidské existence – umění a kulturu... Vzdělávání v této oblasti přináší umělecké osvojování světa, tj.

To, jaký vzdělávací obsah z uměleckého díla (ne)vytěžíme, záleží především na tom, jak je formulované samotné zadání (pokud je vhodně formulované, tak je již samo o sobě motivující a není zapotřebí do něho vnášet nadbytečné zezábavňující prvky).

Uvedme pro ilustraci jeden příklad možného přístupu k vnímání uměleckého díla (Valerián Karoušek – Dýchající město, viz foto níže):

Komentář: Pomineme-li neobvyklý životní příběh autora a soustředíme-li se z jeho širokého uměleckého záběru na etapu, ve které se věnoval vizím měst, nelze asi přehlédnout poněkud zvláštní plastiku s názvem Dýchající město. Spíše než o studii se jedná o poetickou představu budoucích ekologických měst. Nabízí se tak vyzvat dětské návštěvníky k tomu, aby sdělovali své představy o životě v takovýchto městech, o tom, jaké zdroje se budou v nich využívat a v čem se bude život v takovýchto městech lišit od toho, který známe. Rovněž se nabízí, aby vyprávěli fantastické příběhy z budoucnosti, aby kreslili podobu obyvatel a navrhovali svá města. Vyprávění je ale také možné zcela opustit a věnovat se objektu samotnému. Můžeme sdělovat, co vidíme, ale také můžeme vidět „potichu“, dokonce i zachytit „viděné poslepu“. Ukázky detailů jsou vybrány z velkého souboru takto vytvořených fotografií. Po soustředěném pozorování objektu dotyčný zavřel oči, a se snahou vybavit si jednotlivé části za pomoci druhá, se pohyboval kolem objektu a fotografoval jeho detaily z různých vzdáleností. Následně se můžeme soustředit na jednotlivé detaily, na to, jaké vizuální prvky a vztahy jsou na nich zachyceny. Rozpětí náročnosti podobného přístupu je velké, stejně tak jako věk aktérů. Od zachycení, výběru a následného popisu detailu je možné dojít až k poetické vizuální esaji.

Valerián Karoušek (1929–1970): Dýchající město, 1967–1968, Severočeská galerie v Litoměřicích.

Valerián Karoušek (1929–1970): Dýchající město, detaily

Ze zadání (ať již pro výukovou hodinu či edukativní program muzeí a galerií), které může zahrnovat všechny tři roviny (vnímání, tvorbu, interpretaci), či se zaměřit pouze na některou z nich, by měl být jasně zřejmý obsah, který má být zprostředkován a výstupy, které se od žáků (cílové skupiny) očekávají. Protože je formulování výstupů velmi náročné, je i pro potřeby edukativních programů vhodné využívat již zpracované standardy a zde uvedené jednotlivé indikátory. Současně by však bylo velmi potřebné a užitečné, aby muzea a galerie pomáhaly školní praxi v tom, že se budou podílet na formulování modelových úloh/zadání (Ukázka v příloze č. 1), jejichž středem zájmu je umělecké dílo, jeho vnímání, interpretace a také ověřování jeho komunikačních účinků – což je okruh tvůrčích činností, se kterým si často učitelé neví rady (také pro něj není dosud zpracovaná metodická podpora), a který je velmi často zaměřován pouze za hodnocení výsledků žáků na konci vyučovací hodiny.

Je ale třeba počítat s tím, že osvojení si vzdělávacího obsahu (jeho částí) a dosažení výstupů, respektive indikátorů, není a ani nemůže být záležitostí jedné vyučovací hodiny, ani jednoho edukativního programu. Výhodné proto je, pokud se žák s vybraným obsahem seznamuje skrze více lekcí (cyklem), které jsou vzájemně propojeny a skrze něž si žák postupně rozvíjí požadované dovednosti a znalosti.

Závěr:

Spolupráce muzeí a galerií se školami a naopak stále nabývá na významu a její zásadní význam spočívá v tom, že obě instituce se mohou navzájem podpořit v péči o obsah výtvarného oboru a kvalitu jeho výuky na školách/zprostředkování v edukativních programech. Muzea a galerie ale také mohou poskytovat neohrožující prostředí pro reflexi pedagogické práce a vytvářet příznivé prostředí pro setkávání učitelů (prostředí, kde pominou obavy například z konfliktu hodnot a zájmů, které mohou nastat ve škole) a pro diskuze o vzdělávacím obsahu z pohledu teorie a praxe a reálných možnostech zainteresovaných institucí věnujících se jak formálnímu, tak neformálnímu vzdělávání.

K tomu je zapotřebí si předem vymezit/vyprofilovat obsahové pole, ke kterému by se reflexe vztahovala – tomu může pomoci nejen znalost vzdělávacího obsahu, ale permanentní práce s ním jak na straně učitele, tak muzejního pedagoga.

Důležité pak je, aby jednotlivé edukativní programy muzeí a galerií byly také reflektovány z hlediska jejich přínosu ke vzdělávacímu obsahu výtvarného oboru.

Literatura:

- DOLÁK, Jan a kol. 2014. *Základy muzejní pedagogiky*. Moravské zemské muzeum. ISBN 978-80-7028-441-4.
- FÍŠER, Zbyněk, HAVLÍK, Vladimír, HORÁČEK, Radek. 2012. *Slovem, akcí, obrazem*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-5389-2.
- HORÁČEK, Radek. 1998. *Galerijní animace a zprostředkování umění*. Akademické nakladatelství CERM. ISBN 80-7204-084-7.
- HORÁČEK, Radek, ZÁLEŠÁK, Jan. (eds) 2007. *Aktuální otázky zprostředkování umění (teorie a praxe galerijní pedagogiky, vizuální kultura a výtvarná výchova)*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-4371-8.
- KALOUS, Zdeněk, OBST, Otto a kol. 2002. *Školní didaktika*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-253-X.
- KESNER, Ladislav ml. 2000. *Muzeum umění v digitální době. (Vnímání obrazů a prožitek umění v soudobé společnosti)*. Praha: Argo a Národní galerie. ISBN (NG) 80-7035-1551-1 ISBN (Argo) 80-7203-252-6.
- KESNER, Ladislav ml. 2005. *Marketing a management muzeí a památek*. Praha: Grada Publishing a.s. ISBN 80-247-1104-4.
- KORTHAGEN, Fred. 2011. *Jak spojit praxi s teorií: Didaktika realistického vzdělávání učitelů*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-221-5.
- PASTOROVÁ, Markéta, VANČÁT, Jaroslav. *Prostor pro spolupráci muzea a školy v rámci vzdělávací oblasti Umění a kultura v připravované reformě vzdělávání*. In: Brána muzea otevřená: Juko, 2003. s. 549–554. ISBN 80-86123-28-5.
- PASTOROVÁ, Markéta. *Možnosti provázání programů muzeí a galerií se školním vzdělávacím programem*. In: Acta musealia, suplementa 2007/1. s. 23–30.
- ŠOBÁŇOVÁ, Petra. 2014. *Plánování edukačních aktivit muzea*. In: DOLÁK, Jan a kol. 2014. *Základy muzejní pedagogiky*. Moravské zemské muzeum. s. 58–76. ISBN 978-80-7028-441-4.
- ŠOBÁŇOVÁ, Petra. 2012. *Muzejní edukace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- ŠOBÁŇOVÁ, Petra. 2012. *Edukační potenciál muzea*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Internetové zdroje:

- Informace o publikacích a výstupech projektu jsou dostupné z: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/18185/vytvarna-vychova-ve-svete-soucasneho-umeni-a-technologie.html>> [cit. 2015-13-10].
- KAROÚŠEK, Valerián. Informační text k výstavě 14. 5.–30. 8. 2015, Oblastní galerie v Liberci/ archiv výstav. Dostupné z: <<http://www.ogl.cz/vystavy-archiv-vystav.php?vid=992>> [cit. 2015-13-10].
- Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně. Dostupné z: <<http://www.muzeum-zlin.cz/cs/stranky/konference-muzeum-a-skola>> [cit. 2015-13-10].

VĚSTNÍK MŠMT. 2015. *Význam muzeí, galerií a památníků pro školy a pro celoživotní vzdělávání*. MŠMT, ROČNÍK LXXI, červenec 2015, sešit 5-6. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/vestnik-msmt-5-6-2015>> [cit. 2015-13-10].

Výběr článků z metodického portálu – lekce realizované v muzeích a galeriích

- PASTOROVÁ a kol., *Běžte všichni do muzea*. Dostupné z: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/18471/BEZTE-VSICHNI-DO-MUZEJA.html>> [cit. 2015-13-10].
- ŠOBÁŇ, Marek. *Oživená krajina*. Dostupné z: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/s/G/929/OZIVENA-KRAJINA.html>> [cit. 2015-13-10].
- ŠKALOUDOVÁ, Barbora. *Barevné čarování*. Dostupné z: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/ZVGB/7995/BAREVNE-CAROVANI.html>> [cit. 2015-13-10].
- ŠKALOUDOVÁ, Barbora. *Od světla k barvě*. Dostupné z: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/ZVGB/3157/OD-SVETLA-K-BARVE.html>> [cit. 2015-13-10].
- ŠKALOUDOVÁ, Barbora. *Světlem tvarů*. Dostupné z: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/ZVGB/310/SVETEM-TVARU.html>> [cit. 2015-13-10].

Příloha č. 1 – Standardy Výtvarné výchovy – ukázka rozpracování očekávaného výstupu do indikátorů včetně ukázek ilustrativních úloh.

Vzdělávací obor	Výtvarná výchova
Ročník	9.
Tematický okruh	
Očekávaný výstup RVP ZV	VV-9-1-05 Žák rozliší působení vizuálně obrazného vyjádření v rovině smyslového účinku, v rovině subjektivního účinku a v rovině sociálně utvářeného i symbolického obsahu
Indikátory	1. žák vybere z nabídky obrazů ty, které jako celek především působí na jeho smysly nebo vyjadřují jeho osobní nebo společenskou zkušenost či představu 2. žák najde ty části obrazu, které mohou především působit na jeho smysly nebo vyjadřovat jeho jedinečnou osobní zkušenost či představu nebo jejich obsah může být společně sdílen 3. žák využije návštěvu galerie k vnímání originálu uměleckého díla a uvědomění si významu vlastního prožitku z umělecké tvorby v autentickém prostředí galerie výtvarného umění či výstavní síně.
Ilustrativní úloha	Prohlédni si pozorně tři dvojice reprodukcí uměleckých děl. Umělecká díla v každé dvojici porovnej a vyber ke každému uměleckému dílu jednu odpověď, která nejlépe odpovídá tomu, jak na tebe umělecké dílo v porovnání s druhým dílem působí: a) obraz v porovnání s druhým obrazem z dvojice u mne vyvolává především smyslový prožitek, b) obraz v porovnání s druhým obrazem z dvojice vyjadřuje především moji osobní zkušenost nebo představu, c) obraz v porovnání s druhým obrazem z dvojice vyjadřuje především společensky respektovaný obsah. Výběr svých odpovědí se pokus zdůvodnit.

Poznámky k ilustrativní úloze	VV-9-1-05.1 1. dvojice: Claude Monet, Imprese, Východ slunce, 1872, Musée Marmottan Monet, Paříž http://www.claude-monet.com/images/paintings/impression-sunrise.jpg [cit. 2013-04-18]. Rembrandt van Rijn, Noční hlídka, 1642, Rijksmuseum, Amsterdam http://en.wikipedia.org/wiki/File:The_Nightwatch_by_Rembrandt.jpg [cit. 2013-04-18]. 2. dvojice: Robert Delaunay, Pocta Blériotovi, 1914, Kunstmuseum Basilej http://art-now-and-then.blogspot.cz/2012/01/robert-delaunay.html [cit. 2013-04-18]. Claude Monet, Jezírko s lekníny, zelená harmonie, 1899, Princeton University Art Museum, New Jersey http://www.artrecordiff.com/impression/monet/index.html [cit. 2013-04-18]. 3. dvojice: Paul Gauguin, Karikatura – autoportrét, 1889 The National Gallery of Art, Washington http://www.abcgallery.com/G/gauguin/gauguin23.html [cit. 2013-04-18]. Théodor Géricault, Vor Medúzy, 1818, Louvre, Paříž https://commons.wikimedia.org/wiki/File:JEAN_LOUIS_TH%C3%89ODORE_G%C3%89RICAULT_-_La_Balsa_de_la_Medusa_(Museo_del_Louvre,_1818-19).jpg [cit. 2013-04-18]. Vhodné je pracovat i s příklady výtvarných uměleckých děl současných českých i světových autorů. Ilustrativní úloha vyžaduje již určité schopnosti žáka vnímat a popsat umělecké dílo. Je zde však uvedena proto, aby upozornila na důležitý princip „dávat věci (zde umělecká díla) do vztahů“ – to je třeba vyžadovat od všech žáků (s ohledem na jejich individuální možnosti).
Ilustrativní úloha	Právě jsi vstoupil do galerie, kde jsou vystaveny originály uměleckých výtvarných děl. Při prohlídce výstavy nech díla na sebe působit a zaznamenávej si, pokud v tobě díla nebo jejich části vyvolaly pocity, vzpomínky, prožitky. Setkal ses s uměleckými díly, která na tebe již podobně působila? Byla pro tebe tato návštěva galerie něčím neobvyklá? Záznam z návštěvy galerie si vlož do svého portfolia.
Poznámky k ilustrativní úloze	VV-9-1-05.3 Jedná se o společnou návštěvu galerie, jejímž cílem je navodit respekt k individualizovanému vnímání. Žáci mají dostat příležitost k vyjádření a zdůvodnění osobních preferencí. Při interpretaci odlišností či podobností výběru je třeba respektovat charakter kolekce, ze které se výběr provádí (jsou-li to obrazy různých směrů a stylů apod., má-li expozice jeden koncept apod.). Žáci mají mít možnost získané zkušenosti z galerie dále rozvíjet v hodinách výtvarné výchovy.

Proč je výtvarná výchova dnes v defenzívě

Jaroslav Vančát

Nevím, do jaké míry to zaznamenávají ostatní kolegové, ale mám pocit, že posledních deset, patnáct let, po odchodu osobností, jako byl Igor Zhoř či Jaromír Uždil, přineslo zeslabení vlivu výtvarné výchovy v jejím působení ve školách i v jejím respektování a přijímání veřejností. Nemůžeme říci, že naše práce byla v této době nějak obecně reflektována, naopak, kdyby výtvarná výchova zmizela ze základního vzdělávacího obsahu zcela, považovali by to za ztrátu nejspíše pouze sami učitelé výtvarné výchovy, doufám, že nejen proto, že se její výukou žijí.

Můžeme se ptát – kdo za to může. Možná nastolení sémantické koncepce výtvarného oboru v Rámcovém vzdělávacím programu, která byla sice odborníky oceňována jako progresivní, na úrovni reformních snah oboru v ostatní Evropě, avšak nedostala takovou metodickou podporu, jakou by si pro svoji inovativní odlišnost od dosud zavedeného přístupu zasloužila. Může za to jednak ministerstvo školství, které takto nechalo na holičkách celý Rámcový vzdělávací program, ale můžeme se ptát také kateder výtvarné výchovy, co je vedlo k netečnosti ke kurikulu, které by měli jejich posluchači jako svůj primární úkol v praxi užívat a měli by umět je tvořivým způsobem v propozicích požadovaných kompetencí aktivně rozvinout? Když se nevydaly ani cestou jeho kritiky, dá se říci, že se tedy staví k současnému stavu výtvarné výchovy spíše jeho přehlížením, což na ně pomalu, ale neúprosně zpětně dopadá.

Proč ale nejsme přijímání veřejností? Z velmi jednoduchého důvodu. Protože jsme jí nedokázali srozumitelně sdělit – natož ji přesvědčit – jaký obecný prospěch může skrze výtvarnou výchovu získat. Je to následkem toho, že to jako odborníci sami přesvědčivě nevíme – respektive, nedokázali jsme se na tom mezi sebou dohodnout. Občas se vyrojí výkřik o vizuální gramotnosti, avšak kromě proklamací, jak je prospěšná při sociální emancipaci, nemáme propracovanou metodiku její výuky, rozhodně ne tak, aby se naši žáci dokázali mediálnímu tlaku účinně bránit. Jindy se hovoří o tvořivosti, kterou výtvarná výchova podporuje, ale opět chybí konkrétní, metodickou podpořené zdůvodnění, jakými metodami a k jakým cílům je výtvarná výchova tvořivost schopna rozvíjet.

Výtvarná výchova se vždy odvozovala ze vztahu k výtvarnému umění. Zde je dnes ovšem největší zádrhel, protože vlastně není všeobecně jasné, k jakému výtvarnému umění se dnes vztahovat. Veřejné uznání výtvarného umění zmizelo s nástupem umění „abstrakce“, kdy se řadoví návštěvníci výstav a galerijních expozic přestali v cílech a obsahu takového umění orientovat. Představa, že by se výtvarná výchova mohla vztahovat k umění současnému, naráží na problém, jak současné umění chápe dnes veřejnost. V mediálních zkratkách je líčeno jako vyvolatel skandálů, jejichž cílem není málem už nic dalšího, než zviditelňování samotných umělců, kteří ovšem také většinou sami touží být mediálními osobnostmi.

Rámcový vzdělávací program přinesl další rozšíření zdrojů podpory výtvarné výchovy – vedle výtvarného umění se výtvarná výchova má začít zajímat o bouřlivě se dnes rozvíjející

PaeDr. Markéta Pastorová

Národní ústav pro vzdělávání v Praze

marketa.pastorova@nuv.cz

oblast vizuální komunikace. Zde není jako u výtvarného umění primárním faktorem estetický pocit, ale komunikační funkce a schopnost žáků a studentů nejen jí rozumět, ale aktivně ji také uplatňovat.

Že předepsané cíle výtvarné výchovy naplňovány zcela nejsou a nebudou, za to může i přístup učitelů k RVP, v němž je předepsána při tvorbě vizuálního zobrazení také celá etapa interpretace a komunikačního ověření jejích výsledků. Výzkum dr. Šobáňové¹ ovšem zjistil, že tuto životně důležitou etapu procesu tvorby nerefletoval do výuky žádný z učitelů!!!

Pravou tvář umění, jehož podstatou je v současnosti sociální kritika a souboj o veřejný prostor zejména s reklamou a volebními agitacemi, není veřejnosti nikdo schopný předvést, zvláště při jejích nárocích, že umění má především vytvářet a podporovat krásu a životní harmonii, což samozřejmě cílem takto kritického umění není. Tvář současného výtvarného umění, představovaná ve výtvarné výchově, je často vděčná vůbec i za uvedení „abstrakce“, přičemž její přijímání není vedeno přes analýzu jejích obrazových prostředků, ale přes vcitování do ní. Zde je prostor pro manipulaci těch, kteří to tzv. „cítí“ s těmi, kdo tento cit dosud postrádají. Mnohem více zakotvena je ve výtvarné výchově epocha akčního umění 60. let. Body-art, performance, instalace, land-art živí často metodiku výtvarné výchovy, avšak ve velmi mnoha případech napodobováním jejich forem (budeme se obkreslovat či balit do papíru). Zážitek pedagogika věnovaná této etapě konceptuálního umění často končí pouhým zážitkem, bez další racionální reflexe.

Konstruktivistický přístup k výtvarné výchově vůbec zoufale chybí. Větev české výtvarné výchovy, která jej rozvíjela v racionální cézannovské tradici, přinesená do Čech Martinem Salcmanem a šířená jeho žáky, z nichž Zdeněk Sýkora, Kamil Linhart a Jiří Patera, v Ústí Bohuslav Maleček, Miroslav Hora a Jaroslav Brožek, dále rozvíjeli tento přístup, byla rozeznána za normalizace. Tím jako pedagogická metoda téměř zanikla, také tím, jak generačně odcházejí učitelé, kteří v ní byli vychováni.

V těchto vnějších souvislostech se, zdá se, nadějně rozvíjí galerijní pedagogika. Oproti každodenní výtvarné výchově má možnost mít profesionálně vyškolené lektory, perfektní zázemí, také přístup k originálům uměleckých děl. V jejím rámci vznikají často mimořádné projekty. Problémem však je jejich uplatnění přímo ve výtvarné výchově, protože ve většině případů učitelé se svými žáky chodí do galerie zřídka, v menších městech i z objektivních důvodů, když v těchto místech třeba chybí kvalitní galerie a kvalitní výstavy. Z tohoto hlediska by se soustředění na galerijní pedagogiku mohla zdát jako plýtvání silami, jíž má hnutí výtvarné výchovy omezeně. Nevím, jak galerie zacházejí s projekty, vzniklými a uplatňovanými při dočasných výstavách, které vyžadovaly často velké úsilí od svých tvůrců, galerijních pedagogů. Zdá se, že by mohly být mnohem efektivnější, kdyby se neomezovaly jenom na vazbu svých projektů na konkrétní expozici nebo výstavu, ale pokusily se své snahy vztahovat k Rámcovému vzdělávacímu programu. Tato cesta byla ostatně již nastolena v projektu Brána muzea otevřená (2003), vedeného dr. Brabcovou v Národní galerii. Od té doby ovšem uplynula delší doba a vztah galerií k Rámcovému vzdělávacímu programu se spíše rozvolnil.

Pokud by projekty, vypracovávané v galeriích, neměly zapadnout s reinstalací výstavy nebo trvalé expozice, bylo by záhodno, kdyby se tyto galerie v tomto budování galerijní pedagogiky vzájemně propojily. Určitě by stálo za pokus založit a rozmnožovat společnou databázi takovýchto projektů – ta by se postupně zaplňovala dalšími a dalšími projekty k výstavám a trvalým expozicím. Pro učitele by mohla sloužit jako databáze výukových materiálů, spjatých přímo s konkrétními sbírkami. Možná by byly některé galerie i mile překvapeny, když by zjistily, že právě za takto vyprofilovaným projektem s jasným vzájemným metodickým propojením k ostatním galerijním projektům se vyplatí učitelům přijet i na delší vzdálenost.

Pro metodiku výtvarné výchovy by pak bylo význačným přínosem mít metodiku galerijních projektů, která se postupně bude zahušťovat tak, až pokryje potřeby celého Rámcového vzdělávacího programu pro výtvarný obor.

Doc. PhDr. Jaroslav Vančát, Ph.D.

*Katedra výtvarné kultury Pedagogické fakulty ZČU v Plzni
vancatja@gmail.com*

1 ŠOBÁŇOVÁ, P. *Učitelé výtvarné výchovy a jejich znalost kurikula* - In JANÍK, T., KNECHT, P., ŠEBESTOVÁ, S. (Eds.), *Smišený design v pedagogickém výzkumu: Sborník příspěvků z 19. výroční konference České asociace pedagogického výzkumu*, s. 322–327. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z: <<http://www.ped.muni.cz/capv2011/sbornikprispevku/sobanova.pdf>>.

Obrazová příloha – fotografie z konference

MINISTERSTVO
KULTURY

PER ASPERA AD ASTRA

Konference na téma Galerijní pedagogika a cíle výtvarné výchovy v RVP

Sborník příspěvků

14. září 2015

Vydala:

Galerie umění Karlovy Vary, příspěvková organizace Karlovarského kraje, 2015

Texty:

Lucie Haškovcová, Michaela Johnová Čapková, Karin Militká, Markéta Pastorová,
Alice Stuchlíková, Marek Šobáň, Lenka Tóthová, Jaroslav Vančát

Grafická úprava: Eva Prokopová

Tisk: První dobrá s.r.o.

Náklad: 250 ks

ISBN 978-80-87420-52-2

Projekt se uskutečňuje za finanční podpory Ministerstva kultury ČR